

UNIUNEA EUROPEANĂ

Proiect finanțat prin Phare

GHID JURIDIC

**Asistență
Judiciară
Gratuită**

GHID PRIVIND ASISTENȚA JUDICIARĂ GRATUITĂ ÎN ROMÂNIA

CUPRINS

ASISTENȚA JUDICIARĂ GRATUITĂ

Considerații preliminare.....	3
Asistența judiciară gratuită în România – considerații terminologice.....	4
Prevederi legislative privind asistența judiciară gratuită.....	4

ASISTENȚA JUDICIARĂ GRATUITĂ ÎN MATERIE CIVILĂ

Considerații preliminare.....	7
Consilierea juridică gratuită.....	8
Asistența judiciară gratuită.....	9
Executarea hotărârilor civile.....	13

ASISTENȚA JURIDICĂ GRATUITĂ ÎN MATERIE PENALĂ

Considerații preliminare.....	15
Asistența juridică gratuită pentru învinuit/inculpat.....	16
Asistența juridică gratuită a părții vătămate/părții civile.....	17
Asistența părții responsabile civilmente	18
Aspecte comune.....	19

NOTE	22
-------------------	----

ANEXA 1 . ASISTENȚA JUDICIARĂ GRATUITĂ ÎN LITIGII TRANSFRONTALIERE

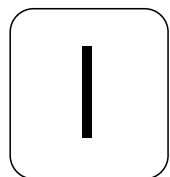
.....	26
-------	----

ANEXA 2. LEGISLAȚIE RELEVANTĂ

.....	36
-------	----

LISTA CU ABREVIERI

CEDO = Convenția Europeană a Drepturilor Omului
CPP = Codul de Procedură Penală
CPC = Codul de Procedură Civilă

ASISTENȚA JUDICIARĂ GRATUITĂ

CONSIDERAȚII PRELIMINARE

Dreptul la asistență judiciară gratuită este parte indispensabilă a garanțiilor dreptului la un proces echitabil. Esența acestui drept constă în faptul că o persoană poate beneficia de scutiri sau înlensiri privind cheltuielile unei judecăți ori poate fi asistată sau reprezentată de către un avocat fără a fi obligată să achite cheltuielile asociate cu serviciile acestuia.

Dreptul la asistență judiciară gratuită este consacrat de o serie de documente internaționale și europene la care România este parte. De exemplu, Convenția Europeană a Drepturilor Omului prevede în articolul 6 (dreptul la un proces echitabil) faptul că *“orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încalcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptată împotriva sa”*.

Orice acuzat are, în special, dreptul să dispună de timpul și de înlensirile necesare pregătirii apărării sale; să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, **dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer**¹.

Carta Europeană a Drepturilor Omului², de asemenea, stipulează faptul că *“persoanele care nu au resursele necesare vor beneficia de asistență judiciară gratuită în măsura în care un asemenea ajutor este necesar pentru asigurarea accesului efectiv la justiție”*.

Statului îi revine obligația pozitivă de a asigura cetățenilor lipsiți de mijloace materiale acces la justiție prin dezvoltarea unui sistem de asistență gratuită care să fie accesibil tuturor persoanelor dezavantajate din punct de vedere economic sau social. Simpla posibilitate de a beneficia de asistență judiciară gratuită sau dreptul prevăzut în mod abstract nu sunt suficiente, întrucât asistența acordată trebuie să fie efectivă³. Statul are, de asemenea, obligația de a se asigura, în măsura posibilului, că asistența judiciară primită este o asistență de calitate.

Pe de altă parte, statul are dreptul, având în vedere faptul că resursele pentru finanțarea unui asemenea sistem nu pot fi altfel decât limitate, de a stabili condițiile în care o persoană va putea fi considerată capabilă să suporte cheltuielile presupuse de procedurile judiciare⁴ și să acorde asistența judiciară gratuită unei categorii limitate de persoane, clar și expres definită de către legea sa națională.

Constituția României prevede următoarele:

Art. 21: Accesul liber la justiție

(1) Orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime.

(2) Nicio lege nu poate îngreuna exercitarea acestui drept.

(3) Părțile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil.

Art.23: Libertatea individuală

(8) (...) învinuirea se aduce la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu.

Art.24: Dreptul la apărare

(1) Dreptul la apărare este garantat.

(2) În tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu.

Dreptul la apărare este garantat în egală măsură în cauzele civile și în cele penale, astfel cum rezultă din redactarea art. 24 din Constituția României, care nu face nici o distincție sub acest aspect.

1. ASISTENȚA JUDICIARĂ GRATUITĂ ÎN ROMÂNIA - CONSIDERAȚII TERMINOLOGICE

Asistența judiciară gratuită reprezintă, într-o accepțiune generică, desfășurarea de către avocat a activităților de asistență și reprezentare juridică în fața instanțelor judecătorești, organelor de urmărire penală și în fața organelor administrației publice locale, precum și apărarea cu mijloace juridice specifice a drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor în fața acestor instituții, fără ca beneficiarul activităților avocațiale să plătească onorariul pentru aceste servicii.

Legislația română reglementează forme de scutire a justițiabilului de plata onorariilor avocațiale și/sau a altor cheltuieli implicate de apărarea sa sau susținerea drepturilor și intereselor sale în fața organelor judiciare. Diferitele acte normative care conțin aceste reglementări nu folosesc însă o terminologie unitară pentru a desemna acordarea de asistență judiciară gratuită, chiar atunci când se referă la aceeași situație. De exemplu, în ce privește dreptul civil, Codul de Procedură Civilă folosește termenul "asistență judiciară gratuită", în timp ce Codul de Procedură Penală utilizează termenul "asistență juridică obligatorie" sau "din oficiu". Legea 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat folosește următorii termeni "asistență judiciară", "asistență judiciară obligatorie", "asistență judiciară gratuită" și "asistență gratuită", "apărare gratuită".

Se poate spune însă că termenul de "asistență juridică" diferă de cel de "asistență judiciară". Din punctul de vedere al domeniului de aplicare, asistența juridică are o sferă mai largă decât asistența judiciară, între asistența juridică și asistența judiciară fiind o relație de tipul întreg-parte. *Asistența juridică* include toate formele de activitate descrise în paragraful introductiv, desfășurate atât în cadrul sau în contextul unui proces, cât și în afara acestuia (de exemplu, simpla consiliere). *Asistența judiciară* se acordă în fața organelor judiciare. Astfel, în materie penală, asistența inculpatului este o formă de asistență judiciară. Asistența oferită în materie civilă sau administrativă poate fi doar o asistență judiciară, întrucât se referă la o cauză aflată deja pe rolul instanței.

În plus, *asistența judiciară* reglementată de către Codul de Procedură Civilă include, pe lângă asistarea și reprezentarea de către un avocat, și acordarea unor scutiri, reduceri, eșalonări, etc. la plata taxelor judiciare de timbru și a cauțiunilor ⁶.

Astfel, examinarea preliminară a terminologiei folosite de către legislația română îndreptățește concluzia că asistența gratuită reglementată de aceasta, în materie juridică, este una preponderent *judiciară* deci acordată în cadrul sau în contextul unui proces.

Având în vedere însă aspectele uneori complexe pe care le poate îmbrăca această asistență, pe parcursul acestei lucrări vom utiliza termenul de "asistență gratuită" pentru a desemna, în mod generic, orice formă de acordare de consiliere, asistență și/sau reprezentare gratuită de către un avocat sau facilități în ceea ce privește cheltuielile de judecată.

2. PREVEDERI LEGISLATIVE PRIVIND ASISTENȚA JUDICIARĂ GRATUITĂ

2.1. Legislația europeană.

- Convenția Europeană a Drepturilor Omului (în special art. 6);
- Carta Europeană a Drepturilor Fundamentale (art. 47);
- Acordul European privind transmiterea cererilor de asistență judiciară gratuită (ETS 92), intrat în vigoare la data de

23/04/1983;

- Protocolul adițional la Acordul European privind transmiterea cererilor de asistență judiciară gratuită (ETS 92), intrat în vigoare la 01/09/2002;
- Rezoluția 76 (5) a Consiliului de Miniștri privind asistența judiciară gratuită în materie civilă, comercială și administrativă, adoptată la 18/02/1976;
- Rezoluția 78 (8) a Consiliului de Miniștri privind asistența judiciară gratuită și consilierea, adoptată la 02/03/1978;
- Recomandarea nr. R (81) 7 a Consiliului de Miniștri privind măsurile care înlesnesc accesul la justiție, adoptată la 14/05/1981;
- Recomandarea R (93) 1 a Consiliului de Miniștri privind accesul efectiv la lege și justiție pentru persoanele sărace, adoptată la 08/01/1993;
- Recomandarea R (99) 6 a Consiliului de Miniștri privind îmbunătățirea aplicării în practică a Acordului European privind transmiterea cererilor de asistență judiciară gratuită, adoptat la 23/02/1999;
- Recomandarea Rec (2000) 21 a Consiliului de Miniștri privind libertatea de exercitare a profesiei de avocat, adoptată la 25/10/2000;
- Decizia cadru a Consiliului Europei din 13/06/2002 privind mandatul european de arestare și procedurile de predare între Statele Membre (2002/584/JHA);
- Decizia cadru a Consiliului Europei din 15/03/2003 (2001/220/JHA) privind drepturile victimelor în cadrul procesului penal;
- Directiva Consiliului Europei 2003/8/EC din 27/01/2003 pentru îmbunătățirea accesului la justiție în dispute transfrontaliere prin stabilirea unor reguli comune minime privind asistența judiciară gratuită pentru aceste litigii;
- Recomandarea Rec (2003) 18 a Consiliului de Miniștri conținând formularele de transmitere a asistenței judiciare gratuite în străinătate, pentru a fi folosit în aplicarea Acordului European privind transmiterea cererilor de asistență judiciară gratuită (ETS No. 092) și a Protocolului Adițional (ETS No 179);
- Recomandarea 1639 (2003) 1 a Adunării Parlamentare privind "Medierea familială și egalitatea între sexe", adoptată la 25/11/2003;
- Convenția Europeană privind acțiunea împotriva traficului de ființe umane (CETS No.- 197), deschisă spre semnare la 16/05/2005⁹;

2.2. Asistența gratuită și aspecte cu privire la aceasta sunt reglementate în următoarele legi adoptate de către statul român:

- Constituția României – art. 21;
- Codul de procedură penală – art. 6 și 171-173;
- Codul de procedură civilă – art. 74-81;
- Legea 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat art. 39, 68 și 69;
- Statutul profesiei de avocat – art. 155-161;
- Legea 146/1997 privind taxele judiciare de timbru – art.7 pct. b), art. 15-17, art. 21;
- Legea 211/2004 privind protecția victimelor unor infracțiuni – art. 14 -20;
- Legea 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie;
- Legea 188/2000 privind executorii judecătorești;
- Ordinul 2550/2006 al Ministerului Justiției privind aprobarea onorariilor minime și maxime pentru serviciile prestate de executorii judecătorești;
- Protocolul din 23/06/2005 încheiat între Ministerul Justiției și Uniunea Națională a Barourilor cu privire la onorariile convenite avocaților pentru asistența juridică gratuită.

II

ASISTENȚA JUDICIARĂ GRATUITĂ ÎN MATERIE CIVILĂ

1. CONSIDERAȚII PRELIMINARE

1.1. În interpretarea Curții Europene, prevederile articolului 6(1) referitoare la asistența judiciară se aplică atât cauzelor penale, cât și celor civile⁹. Dreptul de a avea acces la justiție, consacrat de art. 6 din CEDO, înseamnă inclusiv faptul de a beneficia de asistență judiciară gratuită în procesele civile atunci când această asistență este indispensabilă pentru a facilita accesul efectiv la un act de justiție echitabil. Art 6(1) prevede o serie de garanții în cazul în care asistența judiciară gratuită este indispensabilă pentru a avea acces la instanță, fie pentru că a) asistența judiciară este obligatorie, sau b) complexitatea procedurii, sau tipul cauzei o necesită¹⁰. Acest drept nu este absolut, ci poate fi supus unor restricții legitime, bazate, de exemplu, pe situația financiară a solicitantului sau pe șansele sale de succes¹¹. Principiul actului de justiție echitabil mai poate impune acordarea de asistență judiciară gratuită pentru a asigura că justițiabilul are posibilitatea de a-și prezenta cauza în mod eficient în fața instanței, precum și a asigura existența "egalității de arme" între părțile în proces¹². Fiecare parte trebuie să aibă în mod rezonabil ocazia de a-și prezenta cazul în condiții care nu o pun în dezavantaj substanțial față de adversar¹³.

De exemplu, "persoanele foarte sărace", al căror drept la asistență judiciară gratuită este subliniat de documente precum Recomandarea R (93) 1 a Consiliului de Miniștri, sunt definite ca "persoane aflate în situații deosebit de dificile, marginalizate sau excluse din societate, atât din punct de vedere economic, cât și din punct de vedere social sau cultural". Se recomandă ca asistența judiciară să acopere toate tipurile de proceduri judiciare și să fie acordată oricărei persoane sărace¹⁴.

Asistența gratuită ar trebui să acopere atât asistența și reprezentarea în procedurile judiciare, ajutorul acordat sau exceptarea de la cheltuielile de judecată, cât și consilierea pre-litigiu, în vederea încheierii unui acord înaintea începerii de proceduri judiciare¹⁵.

Condițiile pentru acordarea asistenței judiciare ar trebui să includă factori obiectivi, precum venitul, capitalul sau situația familială.

Statele Membre ar putea să respingă cererile de asistență judiciară în cazul acțiunilor vădit nefondate, sau pe motive care țin de fondul cauzei, numai în cazul în care este acordată consiliere pre-litigiu și accesul la justiție este totuși garantat.

Asistența judiciară trebuie să fie acordată pentru toate fazele procesuale, inclusiv cu privire la cheltuielile de executare.

Asistența gratuită ar trebui oferită în aceleași condiții atât pentru procedurile legale obișnuite, cât și pentru proceduri precum medierea, atunci când este prevăzută de lege sau decisă de către instanță.

Dreptul la asistență judiciară este considerat a fi deosebit de important, în mod special în apel și recurs, atunci când aceste căi de atac presupun proceduri mai complicate și necesită cunoștințe avansate de drept¹⁶; sau atunci când instanța de apel are un rol important, iar impactul sentinței este unul semnificativ, pentru ca apelantul să-și poată face o apărare eficientă¹⁷.

În cazurile în care asistența judiciară gratuită este necesară, articolul 6(1)(c) impune ca asistența acordată de către avocat să fie efectivă; doar desemnarea formală a avocatului nu este suficientă¹⁸. Statul are obligația de a veghea la modul în care avocatul numit își duce la îndeplinire sarcinile și, în măsura în care este sesizat cu o plângere ori carențele serviciilor prestate de apărător sunt evidente, statul trebuie să intervină și, fie să numească un alt apărător, fie să-l oblige pe cel deja numit să-și îndeplinească obligațiile¹⁹.

Toate măsurile necesare ar trebui luate pentru ca orice persoană să poată avea acces efectiv la serviciile oferite de avocați independenți²⁰. Avocații ar trebui încurajați să-și ofere serviciile persoanelor cu venituri reduse. Modul de îndeplinire al obligațiilor profesionale ale avocaților nu ar trebui să fie influențat de faptul că onorariile sunt plătite total sau parțial din fonduri publice. Barourile și asociațiile profesionale ar trebui să promoveze participarea avocaților în programe privind asigurarea accesului la justiție a persoanelor defavorizate din punct de vedere social și economic.

1.2. În legislația română, cadrul general de acordare a asistenței judiciare gratuite în materie civilă este conturat

de Codul de Procedură Civilă, Legea 51/1995 privind exercitarea profesiei de avocat, de Statutul profesiei de avocat și de Legea 146/1997 privind taxele judiciare de timbru. Aceste reguli sunt aplicabile tuturor cauzelor judecate conform procedurii civile, și deci și celor de contencios administrativ sau comercial, în măsura în care nu există prevederi speciale, derogatorii. Un caz particular îl reprezintă Legea 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, care reglementează o formă de consiliere juridică gratuită. Orice referire privind dreptul la asistență juridică sau judiciară gratuită în materie civilă conținută de legi speciale²¹, va fi interpretată ca făcând trimitere la regimul general prevăzut de cele patru acte normative de mai sus.

Terminologia folosită atât de Codul de Procedură Civilă, cât și de unele articole din Legea 51/1995, și anume "asistența judiciară", sugerează că asistența gratuită reglementată de aceste acte normative se poate acorda doar pentru faza procesuală. Reglementările generale privind asistența gratuită nu conțin, practic, prevederi referitoare la acordarea asistenței juridice gratuite în afara cadrului procesual, de exemplu prin oferirea de consiliere pre-procesuală gratuită.

2. CONSILIEREA JURIDICĂ GRATUITĂ

Terminologia folosită atât de Codul de Procedură Civilă, cât și de art. 68 alin (1) din Legea 51/1995, și anume "asistența judiciară", sugerează că asistența gratuită reglementată de aceste acte normative se poate acorda doar pentru faza procesuală. Aceste acte normative nu conțin, practic, prevederi referitoare la acordarea asistenței juridice gratuite, de exemplu prin oferirea de consiliere pre-procesuală gratuită.

2.1. Art. 68 alin (2) din Legea 51/1995 prevede, însă, că "în cazuri de excepție, dacă drepturile persoanei lipsite de mijloace materiale ar fi prejudiciate prin întârziere, decanul baroului poate aproba acordarea de asistență gratuită" (subl.ns). Utilizarea acestui termen și contextul acestui articol în general, pot constitui baza legală pentru acordarea asistenței juridice în cadru extra-procesual (care ar putea include atât consilierea cât și reprezentarea sau asistarea în fața autorităților administrației publice locale, redactarea unor cereri sau chiar și asistarea în cursul executării silite a hotărârii judecătorești). Pe de altă parte, termenul de "**apărare gratuită**" folosit de art. 156 din Statutul Profesiei de Avocat, care se referă la aplicarea art. 68 alin (2), poate duce la concluzia că cererea făcută în temeiul acestui articol poate avea ca obiect numai asistența în cadru procesual.

2.2. Un caz special în ceea ce privește acordarea de **consiliere juridică gratuită** îl reprezintă **Legea 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie**, care reglementează consilierea juridică pentru victimele violenței domestice, ca formă aparte de asistență juridică gratuită.

Art. 24 alin (2) din Legea 217/2003 prevede că "la primirea în adăpost se aduc la cunoștința victimei mijloacele juridice prin care să își protejeze bunurile rămase la agresor, cum ar fi: notificarea prin executor judecătoresc a încetării acordului tacit pentru înstrăinarea și grevarea bunurilor comune sau asigurarea de dovadă, prin expertiza judiciară. **Consultanța juridică este gratuită**, iar primarul, la sesizarea asistentului familial, în cazurile sociale grave, aprobă suportarea din bugetul local a cheltuielilor cu întocmirea actelor juridice".

Asistența gratuită acordată în baza acestei legi este deci, limitată la consiliere. În materie de asistență și reprezentare gratuită vor fi aplicabile prevederile Codului de Procedură Civilă și ale Legii 51/1995.

În cazul prevăzut de art. 24 din Legea 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, asistența gratuită se referă exclusiv la consilierea victimelor violenței în familie. Legea nu precizează conținutul exact al consultanței juridice acordate victimei, și anume dacă aceasta poate include doar oferirea de informații sau/și redactarea de cereri cu caracter juridic. Din interpretarea legii rezultă că, după sesizarea asistentului familial, primarul este obligat să probe finanțarea demersului descris de ipoteza normei juridice (este folosită noțiunea „aprobă” și nu „poate aproba”). Categoria beneficiarilor acestei norme este însă limitată la „cazurile sociale grave”, fără a se preciza criteriile de individualizare a acestei situații, fără

a se menționa cine poate sau trebuie să acorde consilierea astfel subvenționată. De asemenea, legea nu conține prevederi cu privire la modalitățile concrete în care poate fi efectuată plata consilierii juridice astfel acordate.

3. ASISTENȚA JUDICIARĂ GRATUITĂ

Legea Română²² prevede, în materie civilă, două forme de asistență judiciară gratuită:

- acordarea de scutiri, reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru, a timbrului judiciar și a cauțiunilor;
- apărarea și asistența gratuită printr-un avocat desemnat de către barou.

Procesul civil presupune, însă, și alte cheltuieli: sume convenite martorului, expertului și interpretului, precum și cheltuielile necesitate de punerea în executare a hotărârii judecătorești, care trebuie avansate de către parte. Nu există nicio prevedere care să permită exceptarea părții de la plata anticipată a acestor cheltuieli, existând doar posibilitatea de a le recupera în cazul în care pretențiile sale sunt admise. Dacă partea nu poate suporta aceste cheltuieli, ea va pierde mijlocul de probă, respectiv posibilitatea de a-și valorifica pe calea executării silite, un drept recunoscut de către instanța de judecată. Această situație poate reprezenta o violare a art. 6 alin (1) al Convenției Europene a Drepturilor Omului.

3.1. Prevederi generale

Art. 74 din Codul de Procedură Civilă prevede că poate beneficia de asistență judiciară gratuită²³ orice persoană care nu este în stare să facă față cheltuielilor unei judecăți, fără a primejdui propria sa întreținere sau a familiei sale. Criteriul principal și unic în acordarea asistenței îl reprezintă, așadar, starea materială concretă a părții.

Asistența judiciară gratuită poate fi acordată oricărui justițiabil, indiferent de calitatea sa procesuală (pârât, reclamant, intervenient, etc) și indiferent de stadiul în care se află procesul (fond, apel, recurs etc.). Formularea legii duce la concluzia că este o cerere făcută exclusiv în cadru procesual, către instanța deja învestită cu soluționarea cauzei.

Dispozițiile art. 6 alin (1) CEDO ar impune ca asistența judiciară gratuită să fie disponibilă atât pentru justițiabili persoane fizice cât și pentru justițiabili persoane juridice, atâta vreme cât aceștia din urmă pot dovedi faptul că nu ar putea face față cheltuielilor judecătorești fără a-și periclită funcționarea sau continuarea activității. Dreptul de acces la justiție este garantat, în mod egal, atât persoanelor fizice, cât și persoanelor juridice; pe cale de consecință, garanțiile exercitării acestui drept trebuie oferite, în mod egal și efectiv, ambelor categorii.

În procesul civil nu există asistență judiciară acordată din oficiu. Partea care dorește să beneficieze de această facilitate trebuie să facă o cerere scrisă. Conținutul acestei cereri este descris sumar în Codul de Procedură Civilă²⁴. Cererea va cuprinde mențiuni privind obiectul și natura procesului pentru care se solicită asistență, identitatea, domiciliul și starea materială a solicitantului, atașându-se, totodată, dovezi scrise despre veniturile sale și despre obligațiile de întreținere sau de plată pe care el le are față de alte persoane.

În cazul în care această cerere este adresată instanței, instanța va cerceta cererea, putând solicita în legătură cu aceasta lămuriri și dovezi părților sau informații scrise autorităților competente²⁵.

Pentru a primi asistență judiciară, partea trebuie să dovedească faptul că nu poate face față cheltuielilor judecătorești, fără a primejdui propria sa întreținere sau a familiei sale. Legea nu detaliază această condiție, nici nu prevede expres documentele care trebuie atașate în sprijinul acestei cereri, precizând doar că la cerere se atașează dovezi scrise despre veniturile părții și despre obligațiile de întreținere sau de plată pe care aceasta le are față de alte persoane. Stabilirea concretă a imposibilității de suportare a cheltuielilor este lăsată în întregime la latitudinea instanței, urmând ca aceasta să stabilească, pe baza probelor prezentate, dacă raportul între veniturile părții care solicită asistență și cheltuielile uzuale ale acesteia, pe de o parte, și cheltuielile presupuse de susținerea pretențiilor sale în instanță, pe de altă parte, este de natură să satisfacă cerința art. 74 CPC.

În practică, printre **categoriile de venituri** luate în calcul se numără: salarii, pensii, orice venit periodic și/sau cu caracter de regularitate; chirii; indemnizații, toate acestea cu condiția de a fi concrete și actuale, nu potențiale. De exemplu, neacordarea de asistență judiciară proprietarilor de imobile susceptibile să producă un venit (care pot fi închiriate, exploatare sau date în arendă) nu are întotdeauna o justificare legală.

În ce privește **documentele doveditoare** pentru acordarea asistenței judiciare în materie civilă, în practică instanțele solicită: înscrisuri privind veniturile, (de exemplu adeverințe de la locul de muncă, talon de pensie, etc. adeverințe emise de către Administrația Financiară cu privire la existența altor venituri impozabile); acte privind obligațiile de întreținere față de alte persoane (certIFICATE de naștere, hotărâri judecătorești) sau de plată (întreținere, chirie, utilități, cheltuieli medicale, cheltuieli de transport, etc)²⁴.

Instanțele nu au întotdeauna posibilitatea de a obține proba absolută a situației financiare a părții – de exemplu a veniturilor obținute fără încadrare legală sau din activități agricole, a conturilor și depozitelor de economii sau a veniturilor obținute în urma încheierii unor acte juridice. Pe de altă parte, orice parte interesată va putea înfățișa oricând instanței dovezi cu privire la situația reală a celui cărui a s-a încuviințat cererea²⁷. În cazul în care instanța ajunge la concluzia că acordarea de asistență judiciară gratuită este nejustificată, sau dacă motivele care au justificat această decizie inițial nu mai există, poate reveni asupra măsurii²⁸.

Judecătorul este obligat să aibă un rol activ, inclusiv prin îndrumarea acordată părților cu privire la drepturile și obligațiile acestora pe parcursul procesului.

3.2. Acordarea de scutiri, reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru, a timbrului judiciar și a cauțiunilor.

Perceperea unor taxe de timbru nu este incompatibilă cu dreptul de acces la justiție, întrucât acest drept poate fi supus unor cerințe financiare necesare bunei administrări a justiției²⁹. Acest aspect, însă, nu poate fi de natură a lipsi persoana în mod efectiv de dreptul de a se adresa instanței³⁰. Trebuie realizat un echilibru între dreptul statului de a recupera cheltuielile presupuse de desfășurarea procesului și dreptul solicitantului de a beneficia de acest proces³¹.

Cererea pentru acordarea de scutiri, reduceri, eșalonări sau amânări la plata taxei de timbru, a timbrului judiciar sau a cauțiunilor se adresează instanței de judecată³². Instanța se pronunță asupra cererii, fără dezbateri, în camera de consiliu³³. Codul de Procedură Civilă prevede expres că împotriva încheierii prin care se respinge cererea de asistență judiciară nu există nici o cale de atac separată³⁴. Curtea Constituțională³⁵ a decis anterior că aceste dispoziții nu încalcă dreptul cetățeanului de acces la justiție, întrucât orice eroare de judecată, inclusiv eroarea generată de nerespectarea dreptului la apărare, poate fi remediată pe căile de atac prevăzute de lege împotriva hotărârii prin care s-a soluționat cauza.

În plus față de Codul de Procedură Civilă, art. 7 pct. b) din Legea 147/1996 privind taxele judiciare de timbru prevede o reducere a taxei de timbru pentru cererea de divorț în cazul în care reclamantul nu realizează venituri sau acestea sunt inferioare salariului minim brut pe țară. Art. 15 – 17 indice 2 enumeră, de asemenea, o serie de cereri scutite de la plata taxei judiciare de timbru.

Legea nu prevede criteriile după care este decisă scutirea de taxe sau cauțiuni, amânarea sau eșalonarea plății acestora; alegerea modalității de acordare a acestei forme de asistență judiciară este lăsată în întregime la latitudinea instanței.

3.3. Apărarea și asistența gratuită printr-un avocat desemnat de către barou

Asistența gratuită reglementată de normele în vigoare include și asistarea și reprezentarea de către un avocat fără ca beneficiarul acestor servicii să fie obligat să plătească onorariul corespunzător serviciilor avocațiale prestate.

3.3.1. Acordarea asistenței. Cererea pentru desemnarea unui avocat se poate face atât la instanță, cât și la barou³⁶.

Formularea prezentă a prevederilor Codului de Procedură Civilă creează confuzie cu privire la modul de acordare a asistenței judiciare în cea de-a doua formă a sa. Deși art. 76 alin (1) prevede că cererea pentru desemnarea unui avocat se depune la

baroul avocaților, ulterior, art. 77 alin (4) arată că cererea împreună cu încheierea de încuviințare a acestei asistențe se trimite de către instanță, de îndată, baroului, pentru a proceda la asigurarea asistenței judiciare în cauză, potrivit legii. Concluzia este că partea poate depune cererea pentru desemnarea unui avocat, gratuit, în temeiul art. 74 din Codul de Procedură Civilă, atât la instanță, cât și direct la barou, fondurile urmând a fi asigurate din bugetul de stat. În același timp, potrivit art. 68 din Legea 51/1995, baroul asigură asistența juridică gratuită .... În cazurile obligatorii, potrivit legii³⁷, precum și la cererea instanțelor de judecată³⁸ a organelor de urmărire penală și a organelor administrației publice locale³⁹. În cazurile în care partea nu își poate face singură apărarea. Aceste prevederi sunt aplicabile atât în materie civilă cât și în materie penală. De asemenea, Legea privind exercitarea profesiei de avocat mai prevede că, *în cazuri de excepție, dacă drepturile persoanei lipsite de mijloace materiale ar fi prejudiciate prin întârziere, decanul baroului poate aproba, la cererea directă a justițiabilului, acordarea de asistență gratuită*⁴⁰. Conflictul între reglementări poate astfel apărea atunci când justițiabilul solicită asistență judiciară gratuită direct la barou: o reglementare îi solicită să facă dovada faptului că nu poate face față cheltuielilor de judecată, în timp ce cealaltă îi impune să facă dovada atât a stării sale materiale cât și a faptului că dreptul s-ar pierde prin întârziere.

În cazul în care partea se adresează direct baroului cu solicitarea de a-i fi desemnat un avocat în cadrul asistenței judiciare gratuite, Legea 51/1995 nu prevede ce trebuie să conțină cererea și nici documentele care trebuie să o însoțească, alegerea acestora fiind lăsată în întregime la latitudinea baroului. Pe de altă parte, spre deosebire de asistența judiciară prevăzută de art. 74-78 CPC, cererea îndreptată baroului în temeiul Legii 51/1995 poate teoretic fi depusă și în cazul în care nu există proces, doar pentru reprezentare, de exemplu, în fața autorităților administrației publice locale sau pentru redactarea unor cereri.

Împotriva respingerii cererii de desemnare a unui avocat îndreptată instanței, Codul de Procedură Civilă prevede expres că nu există nicio cale de atac⁴¹.

Împotriva respingerii cererii de asistență judiciară de către decanul baroului, se poate face contestație la consiliul baroului⁴².

3.3.2. Desemnarea avocatului. În cazul în care cererea pentru acordarea de asistență judiciară gratuită sub forma reprezentării de către un avocat este aprobată, baroul este ținut să numească un avocat pentru care Ministerul Justiției va plăti onorariul corespunzător. Avocatul numit are obligația legală⁴³ de a acorda asistență și reprezentare beneficiarului asistenței acordate și poate refuza însărcinarea numai pentru motive întemeiate⁴⁴.

Potrivit Codului de Procedură Civilă, în cazul în care asistența judiciară sub forma asigurării unui apărător, gratuit, este încuviințată de instanță, aceasta va trimite de îndată cererea, împreună cu încheierea de încuviințare a asistenței, baroului, pentru a proceda la asigurarea asistenței judiciare în cauză⁴⁵. Prevederea stabilește expres o obligație de celeritate, însă fără a specifica vreun termen concret și fără a prevedea sancțiuni pentru nerespectarea acestei obligații.

Legea 51/1995, referindu-se la *„cererile de asistență judiciară gratuită”*, fără alte precizări sau diferențieri, stipulează că decanul baroului aprobă aceste cereri⁴⁶.

Detalii cu privire la procedura numirii unui avocat sunt stipulate în Statutul profesiei de avocat⁴⁷. Statutul prevede că acordarea asistenței juridice obligatorii se va face numai în baza comunicării scrise din partea instanței, a organelor de urmărire penală sau a organelor administrației publice locale, adresate Serviciului de Asistență Judiciară organizat de consiliul baroului. Decanul baroului va solicita comunicarea datelor necesare despre cauză, precum și o evaluare generală a obiectului acesteia pentru a se putea stabili onorariul de avocat care va fi suportat de partea care ar cădea în pretenții⁴⁸. Reglementarea nu diferențiază între cauzele civile și cele penale, având, de fapt, aplicabilitate parțială. Trebuie menționat faptul că onorariile pentru asistența judiciară sunt stabilite prin protocolul încheiat între Ministerul de Justiție și Uniunea Națională a Barourilor din România, iar în cauzele penale, de exemplu, onorariile nu se pot recupera de la parte.

În aceleași condiții se va proceda și atunci când decanul încuviințează acordarea asistenței judiciare gratuite la cererea unui justițiabil. Avocatul astfel desemnat va face dovada calității sale de apărător al părții prin delegația eliberată în acest scop.

Fiecare barou organizează servicii de asistență judiciară, conduse de câte un avocat definitiv, numit de consiliul baroului, și coordonate de un membru al consiliului⁴⁹.

La începutul fiecărei luni, avocații care doresc să acorde asistență judiciară din oficiu sau gratuită, completează un formular cu această opțiune, pe care îl depun la serviciul de asistență judiciară.

În urma verificării acestor formulare, se întocmește o listă și, în funcție de locurile disponibile și de instanțele la care au dreptul să pună concluzii, avocații sunt planificați pe zile, la fiecare instanță și la fiecare complet de judecată.

Pentru acordarea asistenței judiciare gratuite sunt repartizați cu precădere avocații stagiași și tinerii avocați⁵⁰. Listele cu planificarea pe luna în curs se afișează la sediul serviciului de asistență judiciară. Unele barouri pun aceste liste la dispoziția organelor de cercetare penală.

Conform Statutului profesiei de avocat, baroul suportă cheltuielile ocazionate de funcționarea serviciului de asistență judiciară, urmând ca pentru unele din ele să solicite decontarea de către autoritățile și instituțiile competente⁵¹. Din interpretarea cadrului legal existent, reiese însă că aceste cheltuieli decontabile se referă strict la onorariile avocaților, pentru cazurile în care organele judiciare sau autoritățile administrației publice locale au solicitat desemnarea unui apărător.

3.3.3. Aspecte financiare. În cazul în care cade în pretenții, partea adversă va suporta cheltuielile implicate de asistența judiciară gratuită⁵², aceasta însemnând atât taxe de timbru de la achitarea cărora a fost scutit beneficiarul asistenței judiciare gratuite⁵³, cât și onorariile avocaților care au acordat asistență gratuită. Dacă partea care a beneficiat de asistență cade în pretenții, cheltuielile implicate de asistența judiciară gratuită rămân în sarcina statului.

În cazul în care cererea pentru asistență judiciară gratuită a fost făcută cu rea credință, instanța va obliga partea la plata unei sume egale cu cea de la plata căreia a fost scutit.

Avocatul care acordă asistență judiciară gratuită are dreptul la un onorariu, care este stabilit în comun, prin protocol, de Ministerul Justiției și Uniunea Avocaților din România, potrivit naturii și gradului de dificultate al cazului.

Onorariul avocatului desemnat la solicitarea instanței în temeiul art. 74 CPC se plătește de către barou din fondurile Ministerului Justiției. Onorariile sunt stabilite conform Protocolului încheiat la 23/06/2005 de Ministerul Justiției cu Uniunea Barourilor din România. Conform acestui protocol, în cauzele civile în care instanța încuviințează asistența judiciară, sub forma apărării și asistenței gratuite prin avocat, avocatului desemnat i se va avansa un onorariu cuprins în 80 – 200 RON, suma exactă fiind fixată de către președintele completului de judecată, în funcție de complexitatea cauzei. Onorariul se acordă pentru fiecare parte care beneficiază de asistență juridică gratuită și separat pentru fiecare grad de jurisdicție și este precizat în dispozitivul hotărârii judecătorești.

Dacă art. 159 din Statutul Profesiei de avocat stabilește că avocatul care acordă asistență judiciară obligatorie are dreptul de a încasa onorariul potrivit tarifelor stabilite mai sus, reglementările nu menționează onorariul avocatului care acordă asistență gratuită în urma cererii înaintate de către justițiabil direct decanului baroului, în temeiul art. 68 alin [2] din legea 51/1995. Acesta pare a avea doar posibilitatea de a-și recupera onorariul, estimat de către barou, de la partea adversă, dacă aceasta cade în pretenții.

3.3.4. Drepturile și obligațiile avocatului care acordă asistență gratuită. Așa cum am arătat la începutul acestui capitol, în cazurile în care asistența judiciară gratuită este necesară, articolul 6(1)(c) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului impune ca asistența acordată de către avocat să fie efectivă; doar desemnarea formală nu este suficientă⁵⁴. Statul are obligația de a se asigura că avocatul dispune de toate condițiile pentru pregătirea unei apărări eficiente⁵⁵.

Avocatul desemnat pentru acordarea asistenței judiciare gratuite are drepturile și obligațiile prevăzute de Lege și Statutul profesiei își îndeplinește însărcinarea primită în interesul beneficiarului gratuității⁵⁶. Avocatul nu trebuie să diferențieze, în ceea ce privește calitatea serviciilor, între un beneficiar al asistenței judiciare gratuite și un client care achită onorariu. Îndatoririle avocatului sunt prevăzute în Statutul Profesiei, printre acestea numărându-se obligația de diligență; obligația de a acționa ca un bun profesionist; obligația de confidențialitate⁵⁷ etc.

Deși Statutul Profesiei expune exhaustiv conținutul obligațiilor profesionale ale avocatului, nu sunt prevăzute mecanisme de control al îndeplinirii acestor atribuții sau de control al calității prestației avocatului, nici în general, nici în cazul acordării asistenței judiciare gratuite. Neglijarea cauzelor clientului, absența nejustificată în mod repetat, fără asigurarea unei substituirii legale și competente cu acordul prealabil al clientului, sunt desemnate abateri disciplinare⁵⁸. De asemenea, orice faptă săvârșită de un avocat prin care se încalcă dispozițiile legii, ale statutului profesiei și care este de natură să prejudicieze onoarea ori prestigiul profesiei sau al corpului de avocați, constituie abatere disciplinară⁵⁹. În condițiile în care nerespectarea îndatoririlor profesionale poate fi calificată ca abatere disciplinară, împotriva avocatului se poate face plângere, adresată consiliului baroului pe al cărui tablou avocatul figurează cu drept de exercitare a profesiei⁶⁰ - care procedează la anchetarea abaterii⁶¹. Pentru nerespectarea îndatoririlor profesionale, baroul poate aplica sancțiuni culminând cu excluderea din profesie⁶².

Codul de Procedură Civilă stipulează sancțiuni pecuniare⁶³, sub forma amenzii judiciare, pentru cazul de neprezentare a avocatului, dacă prin aceasta s-a cauzat amânarea judecării procesului⁶⁴ sau dacă avocatul nu respectă îndatoririle prevăzute de lege sau de instanță, dacă în acest mod s-a cauzat amânarea judecării procesului. Prevederile acestui capitol, însă, nu pot fi interpretate decât în mod extrem de limitat ca o formă de control al calității reprezentării. Sancțiunile pecuniare astfel instituite pot fi contestate și nu sunt însoțite de obligația instanței de sesizare a baroului.

4. EXECUTAREA HOTĂRÂRILOR CIVILE

O persoană care obține o hotărâre judecătorească definitivă trebuie să suporte cheltuielile presupuse de punerea în executare a acelei hotărâri, inclusiv onorariul executorului judecătorec. Nu există practic asistență judiciară gratuită pentru executarea silită a unei hotărâri civile, nici sub forma scutirii sau eșalonării cheltuielilor de executare, nici sub forma asistării sau reprezentării gratuite de către un avocat. În ceea ce privește cea de-a doua situație, își poate găsi însă aplicarea art. 68 [2] din Legea 51/1995⁶⁵.

Legea 188/2000 privind executorii judecătorești prevede doar că executorii judecătorești nu pot condiționa executarea silită de plata în avans a onorariilor lor⁶⁶. Ordinul Ministerului Justiției 2550/2006 prevede onorariile minimale și maximele, dar nu există criterii de diferențiere în ce privește cazurile în care se aplică minimul sau maximum pentru fiecare activitate specifică. Pentru persoanele ale căror venituri sunt mai mici decât salariul minim, onorariile maxime și minimale sunt reduce la jumătate. De asemenea, onorariile pot fi plătite eșalonat, dar nu în mai mult de 4 tranșe. În situația însă în care debitorul este solvabil, persoana care trebuie să pună în executare o astfel de hotărâre definitivă nu mai beneficiază de reducerea la jumătate a onorariilor executorilor judecătorești. Lipsa asistenței în acest domeniu poate să conducă în practică la lipsirea de efecte a hotărârii judecătorești, putând constitui o violare a art. 6 alin [1] al Convenției Europene a Drepturilor Omului.

III

ASISTENȚA JURIDICĂ GRATUITĂ ÎN MATERIE PENALĂ

1. CONSIDERAȚII PRELIMINARE

1.1. Potrivit art. 6 (3) lit c) din CEDO, orice persoană acuzată de săvârșirea unei infracțiuni trebuie să beneficieze de asistență judiciară gratuită dacă a) nu are mijloacele necesare pentru a plăti pentru asistența judiciară și b) interesele justiției cer ca persoana respectivă să beneficieze de asistența judiciară în cauză. "Interesul justiției" se apreciază în funcție de complexitatea cauzei, gravitatea infracțiunii de care este acuzată persoana respectivă, pedeapsa pe care o riscă⁶⁷, capacitatea acuzatului de a se apăra singur în mod efectiv⁶⁸. Întotdeauna când există riscul unei pedepse privative de libertate, se consideră a fi în interesul justiției ca partea să beneficieze de asistență judiciară gratuită⁶⁹.

Dreptul la asistență judiciară gratuită este garantat de-a lungul întregului proces penal, inclusiv în fața instanțelor de apel sau recurs și chiar dacă în fața instanțelor de fond partea a beneficiat de asistență judiciară gratuită⁷⁰. Acest drept există în faza de urmărire penală, și chiar și în faza actelor premergătoare, în funcție de circumstanțele cauzei⁷¹.

Constatarea sancționabilă a încălcării dreptului unei persoane acuzate de săvârșirea unei infracțiuni de a beneficia de asistență judiciară gratuită nu depinde de existența unui prejudiciu⁷². Este suficient a se stabili că acuzatul nu a beneficiat de asistență judiciară din partea unui avocat din oficiu, cu toate că interesul justiției ar fi impus numirea unuia.

Garanții procedurale speciale ar trebui să fie instituite pentru a proteja interesele persoanelor care, din cauza dizabilității mintale, au o capacitate redusă de a-și reprezenta interesele⁷³.

Persoana căreia i se acordă asistență judiciară din oficiu nu poate pretinde să își aleagă avocatul sau să participe la desemnarea acestuia. Totuși, în desemnarea avocatului din oficiu trebuie să se țină seama de necesitatea colaborării dintre acesta și acuzat. Atunci când o asemenea colaborare nu este posibilă, ar trebui decisă înlocuirea avocatului⁷⁴.

Acordarea asistenței judiciare trebuie să aibă caracter efectiv. Avocatul trebuie să aibă timpul suficient pentru a pregăti apărarea⁷⁵, aspect care se poate aprecia și în funcție de circumstanțele concrete ale fiecărei cauze, de natura și complexitatea acesteia⁷⁶. Nu este permis ca un singur avocat numit din oficiu să reprezinte mai mulți co-acuzați ale căror interese sunt contrare⁷⁷. Schimbarea avocatului cu puțin timp înainte de ședința de judecată va trebui însoțită de o prelungire a timpului aferent pregătirii apărării⁷⁸, cu condiția ca schimbarea avocatului să nu se datoreze culpei persoanei acuzate⁷⁹.

1.2. În materie penală, asistența gratuită este în principal reglementată de următoarele prevederi din Legea română:

• **Codul de Procedură Penală** [art. 6 și 171-173];

Conform Codului de Procedură Penală, asistența gratuită în materie penală constă în asistarea învinutului/inculpatului de către un avocat în cazurile expres și limitativ prevăzute de lege, când apărarea este obligatorie⁸⁰, precum și asistarea părții vătămate, părții civile și părții responsabile civilmente, dacă organele de urmărire penală sau instanța de judecată consideră că partea nu își poate face apărarea sau dacă acestea o solicită⁸¹.

• **Legea 211/2004 privind protecția victimelor unor infracțiuni** [art. 14-20];

Asistența acordată, la cerere, victimelor unor infracțiuni poate consta în asistarea și reprezentarea acestora de către un avocat pe tot parcursul procesului penal, în limita unei sume echivalente cu două salarii de bază minime brute pe țară⁸², precum și în acordarea sumei necesare punerii în executare a hotărârii judecătorești prin care au fost acordate despăgubiri civile victimei infracțiunii.

• **Legea 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat** [art. 68 și 69] ;

Art. 68 din Lege stipulează că asistența juridică gratuită este asigurată de către barou în cazurile obligatorii în materie penală precum și la cererea instanțelor de judecată, a organelor de urmărire penală sau a organelor administrației publice locale⁸³ în cazurile în care partea nu își poate face singură apărarea. Aceste prevederi sunt aplicabile atât în materie civilă cât și în materie penală. De asemenea, în cazuri de excepție, dacă drepturile persoanei lipsite de mijloace materiale ar fi prejudiciate prin întârziere, decanul baroului poate aproba acordarea de asistență gratuită⁸⁴ [art. 68 alin 2).

• Statutul profesiei de avocat (art. 155 – 161)

În materie penală, asistența gratuită constă exclusiv în asistarea și reprezentarea de către un avocat, cu excepția situației prevăzute de art. 19 din Legea 211/2004, care prevede și acordarea sumei necesare punerii în executare a hotărârii judecătorești prin care au fost acordate despăgubiri civile victimei infracțiunii.

Orice referire conținută de legi speciale⁸⁵, în materie penală, privind dreptul la asistență juridică sau judiciară gratuită va fi interpretată ca făcând trimitere la regimul general prevăzut de Codul de Procedură Penală și Legea 51/1995.

2. ASISTENȚA JURIDICĂ GRATUITĂ PENTRU ÎNVINUIT/INCUPLAT

Pentru a beneficia de asistarea gratuită de către un avocat, învinuitul sau inculpatul trebuie să nu aibă apărător ales și să se încadreze într-una din categoriile pentru care asistarea de către un apărător este obligatorie⁸⁶:

- să fie minor, militar în termen, militar cu termen redus, rezervist concentrat sau mobilizat, elev al unei instituții militare de învățământ, internat într-un centru de reeducare sau într-un institut medical educativ, când este arestat chiar în altă cauză; persoană pentru care se decide înlocuirea, revocarea sau încetarea măsurii de siguranță a internării medicale⁸⁷ sau;
- organul de urmărire penală sau instanța să aprecieze că învinuitul ori inculpatul nu și-ar putea face singur apărarea sau;
- pedeapsa prevăzută pentru infracțiunea pentru care este trimis în judecată este detenția pe viață sau închisoarea mai mare de 5 ani.

În aceste situații, starea materială a învinuitului/inculpatului nu este luată în considerare ca și criteriu hotărâtor.

Legea română nu conține prevederi în ceea ce privește modul în care s-ar putea stabili că învinuitul sau inculpatul nu-și poate face singur apărarea. Aprecierea acestei stări de fapt este lăsată în întregime la latitudinea organului de urmărire penală sau instanței. De remarcat, de asemenea, că apărarea persoanei care riscă o pedeapsă cu închisoarea mai mare de 5 ani este obligatorie (și în consecință dă dreptul la asistență judiciară gratuită) numai în faza de judecată⁸⁸.

Atunci când asistența judiciară este obligatorie, iar avocatul ales nu se prezintă, nejustificat, la data stabilită și nici nu asigură substituția, pleacă sau refuză să efectueze apărarea, organul judiciar ia măsuri pentru desemnarea unui apărător din oficiu care să-l înlocuiască, acordându-i timpul necesar pentru pregătirea apărării⁸⁹.

Se remarcă faptul că Codul de Procedură Penală nu conține prevederi referitoare la starea materială sau veniturile învinuitului sau inculpatului și nu condiționează acordarea asistenței judiciare gratuite de aceste aspecte. Acestea ar putea fi însă aplicabile în cazul în care asistența juridică ar fi solicitată baroului, direct de către un învinuit sau inculpat pentru care asigurarea apărării nu este obligatorie⁹⁰. În acest caz, asistența judiciară se acordă:

- dacă drepturile persoanei ar fi prejudiciate prin întârziere;
- în cazurile în care se apreciază că persoanele se găsesc în imposibilitate vădită de a plăti onorariul [*persoana este lipsită de mijloace materiale*].

Aprecierea stării materiale a persoanei este, în acest caz, lăsată în întregime la latitudinea baroului.

3. ASISTENȚA JURIDICĂ GRATUITĂ A PĂRȚII VĂTĂMATE/PĂRȚII CIVILE

În domeniul asistenței judiciare gratuite a vicimelor infracțiunilor, reglementările existente se suprapun. Partea vătămată/parte civilă are posibilitatea de a solicita organelor judiciare asistența judiciară gratuită, fie în temeiul art. 173 alin. (3) din Codul de Procedură Penală, fie în temeiul Legii 211/2004 privind protecția victimelor unor infracțiuni. În fiecare din aceste cazuri procedura și condițiile de acordare a asistenței gratuite diferă. La acestea se adaugă prevederile Legii 51/1995 și cele particulare din Legea 217/2003.

3.1. Pe de o parte, prevederile **Codului de Procedură Penală**⁹¹ stabilesc că atunci când organul judiciar apreciază că *partea vătămată sau partea civilă nu și -ar putea face singură apărarea*, poate dispune la cerere sau din oficiu desemnarea unui apărător. Dezavantajul acestei reglementări este că asistența părții vătămate este lăsată în întregime la latitudinea organului judiciar, neexistând criteriile care să contureze și să garanteze în mod concret acest drept. În practică, aplicabilitatea acestei prevederi a fost exemplificată pentru situațiile în care solicitantul a fost victima unei infracțiuni împotriva persoanei care a avut un impact negativ asupra stării psihice sau emoționale a acestuia, și nu are mijloacele necesare pentru angajarea unui apărător. "Interesul justiției" ar putea, de asemenea, constitui un criteriu pentru desemnarea unui apărător din oficiu, interes reprezentat de principiul aflării adevărului și acordarea unei juste compensații victimelor unei infracțiuni.

3.2. Cap IV al **Legii 211/2004 privind protecția victimelor unor infracțiuni**⁹² reglementează condițiile în care victima unei infracțiuni poate beneficia de asistență judiciară gratuită⁹³:

- partea vătămată trebuie să fie victima unei:
  - tentative la infracțiunea de omor, omor calificat și omor deosebit de grav (art. 174-176 Cod Penal);
  - infracțiuni de vătămare corporală gravă (art.182 Cod penal);
  - infracțiuni intenționate care au avut ca urmare o vătămare corporală gravă a victimei, o infracțiune de viol, act sexual cu un minor și perversiune sexuală (art. 197, 198, art. 201 alin. 2-5 Cod Penal); sau
- partea vătămată/parte civilă trebuie să aibă calitatea de soț, copil sau persoană aflată în întreținerea persoanelor decedate prin săvârșirea infracțiunii de omor, omor calificat, omor deosebit de grav (art. 174-176 Cod Penal), precum și infracțiunilor intenționate care au avut ca urmare moartea persoanei sau;
- venitul lunar pe membru de familie al victimei altor infracțiuni decât cele prevăzute mai sus este cel mult egal cu salariul de bază minim brut pe țară stabilit pentru anul în care victima a formulat cererea de asistență juridică gratuită (art.15 din Lege); și
- infracțiunea trebuie să fi fost săvârșită pe teritoriul României;

Pentru a beneficia de asistență juridică gratuită, Legea 211/2004 pune condiția ca organele de urmărire penală să fi fost sesizate în termen de 60 de zile de la data săvârșirii infracțiunii sau de la data la care partea a luat cunoștință de săvârșirea infracțiunii⁹⁴. Această condiție, care instituie un termen de decădere, reprezintă o restricție a acestui drept, și instituie un regim aparent mai puțin favorabil decât reglementările din Codul de Procedură Penală. De prevederi mai favorabile beneficiază minorii și persoanele lipsite de discernământ: victimele care nu au împlinit vârsta de 18 ani și cele puse sub interdicție nu au obligația de a sesiza organele de urmărire penală sau instanța de judecată cu privire la săvârșirea infracțiunii⁹⁵. Reprezentantul legal al minorului sau al persoanei puse sub interdicție poate sesiza organele de urmărire penală cu privire la săvârșirea infracțiunii, dar această obligație nu are caracter imperativ. De aici se poate concluziona că

minorii și persoanele lipsite de discernământ pot oricând beneficia de asistență gratuită prevăzută de Legea 211/2004.

Spre deosebire de regimul prevăzut de Codul de Procedură Penală, cererea înaintată de victimă în temeiul legii 211/2004 beneficiază de un regim special. Victima poate menționa că are deja ales un avocat¹⁰⁶, al cărui onorariu va fi acoperit total sau parțial¹⁰⁷ din sumele alocate în acest scop, spre deosebire de situația prevăzută de Codul de Procedură Penală, în care solicitantul nu are această posibilitate, avocatul desemnându-se de către barou.

Cererea pentru acordarea asistenței judiciare gratuite se depune la tribunalul în a cărui circumscripție domiciliază victima¹⁰⁸ și se soluționează de doi judecători din cadrul Comisiei pentru acordarea de compensații financiare victimelor unor infracțiuni, prin încheiere, în termen de 15 zile de la data depunerii.

La cererea pentru acordarea asistenței judiciare gratuite se anexează, în copie, documentele justificative pentru datele înscrise în cerere și orice alte documente deținute de victimă, utile pentru soluționarea cererii¹⁰⁹. Nu există o listă clară a acestora, ceea ce duce la o practică neuniformă și la riscul inaplicabilității în practică a prevederilor legale.

Cererea pentru acordarea asistenței judiciare gratuite se soluționează prin încheiere, în camera de consiliu, cu citirea victimei.

În cazul în care victima nu și-a ales un apărător, încheierea prin care s-a admis cererea de asistență judiciară gratuită trebuie să cuprindă și desemnarea unui apărător din oficiu potrivit Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată, cu modificările și completările ulterioare, și Statutului profesiei de avocat.

Încheierea prin care s-a soluționat cererea pentru acordarea asistenței judiciare gratuite se comunică victimei.

Încheierea prin care s-a respins cererea pentru acordarea asistenței judiciare gratuite este supusă reexaminării de către tribunalul în cadrul căruia funcționează Comisia pentru acordarea de compensații financiare victimelor infracțiunilor, la cererea victimei, în termen de 15 zile de la comunicare. Reexaminarea se soluționează în complet format din doi judecători. O astfel de reexaminare directă nu este posibilă în cazul în care partea vătămată solicită desemnarea unui apărător în temeiul art. 173 (3) din Codul de Procedură Penală.

Dispozițiile anterioare se aplică în mod corespunzător și pentru acordarea sumei necesare punerii în executare a hotărârii judecătorești prin care au fost acordate despăgubiri civile victimei infracțiunii¹⁰⁰.

Cererea pentru acordarea asistenței judiciare gratuite și cererea pentru acordarea sumei necesare punerii în executare a hotărârii judecătorești prin care au fost acordate despăgubiri civile victimei infracțiunii sunt scutite de taxa de timbru¹⁰¹.

3.3. Prevederile art. 24 din Legea 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie privind consilierea sunt aplicabile și în materie penală¹⁰².

3.4. Legea 51/1995 privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat conține și ea prevederi¹⁰³ care ar putea fi aplicabile în cazul în care asistența juridică gratuită ar fi solicitată baroului, direct de către o parte vătămată¹⁰⁴

- dacă drepturile persoanei lipsite de mijloace materiale ar fi prejudiciate prin întârziere;
- în cazurile în care se apreciază că persoanele se găsesc în imposibilitate vădită de a plăti onorariul¹⁰⁵.

4. ASISTENȚA GRATUITĂ A PĂRȚII RESPONSABILE CIVILMENTE

Partea responsabilă civilmente beneficiază de prevederile art. 173 CPP, în sensul că i se poate desemna apărător în cazul în care organul judiciar apreciază că nu și-ar putea face singură apărarea.

5. ASPECTE COMUNE

5.1. Cadrul legislativ în materie garantează destul de exhaustiv dreptul la apărare al persoanelor aflate într-o situație vulnerabilă, și a căror lipsire de apărare ar putea avea consecințe grave. În materie penală, asistența judiciară gratuită (mai ales cea din oficiu), nu depinde de evoluția stării materiale a părții și nu poate fi revocată sau retrasă¹⁰⁶, ci încetează doar atunci când se prezintă apărătorul ales. Cu toate acestea, lăsarea la aprecierea organelor judiciare a posibilității părții de a-și face singură apărarea ridică un semn de întrebare asupra eficienței reale a unei asemenea garanții.

Nu este prevăzută expres nici o cale separată de atac împotriva refuzului organului judiciar de desemnare a unui apărător sau a omisiunii acestuia de a solicita asistența unui avocat, dacă astfel dreptul la apărare al părții a fost încălcat; există doar sancțiunea nulității absolute prevăzută de art. 197 alin. (2) din Codul de Procedură Penală pentru încălcarea dispozițiilor legale care reglementează asistarea învinutului sau inculpatului de către apărător, când aceasta este obligatorie, potrivit legii. În celelalte cazuri, nulitatea este una relativă, și va fi pronunțată numai dacă astfel s-a adus o vătămare care nu poate fi altfel înlăturată. Încălcarea dreptului la apărare al părții poate constitui motiv de apel sau recurs.

5.2. Desemnarea avocatului. Codul de Procedură Penală¹⁰⁷ stipulează doar faptul că, *”atunci când asistența juridică este obligatorie, dacă învinutului sau inculpatul nu și-a ales un apărător, se iau măsuri pentru desemnarea unui apărător din oficiu”*, fără a detalia procedura de desemnare a apărătorului. Se prevăd termene de respectat doar în cazul înlocuirii apărătorului ales, în faza de judecată, pentru a lăsa posibilitatea pregătirii apărării, de minim 3 zile.

Detalii cu privire la procedura numirii unui avocat sunt stipulate în Statutul profesiei de avocat¹⁰⁸. Statutul prevede că acordarea asistenței juridice obligatorii se va face numai în baza comunicării scrise din partea instanței, a organelor de urmărire penală sau a organelor administrației publice locale, adresate Serviciului de Asistență Judiciară organizat de consiliul baroului. Decanul baroului va solicita comunicarea datelor necesare despre cauză, precum și o evaluare generală a obiectului acesteia pentru a se putea stabili onorariul de avocat. Reglementarea este aceeași atât pentru cauzele civile cât și pentru cele penale, indiferent de calitatea părții.

Spre deosebire de regimul prevăzut de Codul de Procedură Penală, cererea înaintată de victimă în temeiul legii 211/2004 beneficiază de un regim special. Victima poate menționa că are deja ales un avocat¹⁰⁹, caz în care onorariul acestuia va fi acoperit total sau parțial¹¹⁰ din sumele alocate în acest scop. În celelalte situații, menționate mai sus, nu există această posibilitate, avocatul care acordă asistența judiciară gratuită fiind desemnat de către barou. În cazul în care victima nu și-a ales un apărător, încheierea prin care s-a admis cererea de asistență juridică gratuită trebuie să cuprindă și desemnarea unui apărător din oficiu și se trimite, potrivit Legii nr. 51/1995, baroului, care procedează în consecință.

Legea nu prevede obligația organelor judiciare de a verifica din oficiu, la trecerea de la o etapă procedurală la alta, dacă deja a fost desemnat un avocat în cauză, ci doar obligația de a desemna un apărător. O asemenea obligație de a verifica dacă în cauză este deja ales sau desemnat un avocat este prevăzută de Statutul Profesiei în sarcina avocatului însuși: avocatul care este solicitat într-o cauză în curs de rezolvare trebuie să verifice dacă unul sau mai mulți confrăți au fost în prealabil angajați¹¹¹. Obligațiile profesionale ale avocatului desemnat să acorde asistență judiciară încetează în momentul în care în cauză se prezintă un avocat ales. Avocatul înlocuit are dreptul la încasarea onorariului convenit pentru prestațiile efectuate până la data încetării însărcinării¹¹².

5.3. Drepturile și obligațiile avocatului din oficiu. Avocatul desemnat din oficiu are dreptul de a lua contact cu clientul său, de a i se pune la dispoziție informațiile și timpul necesar pentru pregătirea apărării. Avocatul din oficiu are dreptul de a lua oricând legătura cu clientul său¹¹³. Nu există prevederi legale care să limiteze acest drept sau să-l condiționeze de aprobări ale organelor de cercetare penală, odată apărătorul ales sau desemnat.

Apărătorul desemnat din oficiu este obligat să asigure asistența juridică a învinutului sau inculpatului¹¹⁴. El trebuie să depună toată diligența pentru apărarea libertăților, drepturilor și intereselor legitime ale clientului, obligațiile sale profesionale fiind detaliate în art. 138 și 139 din Statutul profesiei.

Apărătorul învinutului sau inculpatului are dreptul să asiste la efectuarea oricărui act de urmărire penală. Prin Decizia cu nr. 1086 din 20/11/2007, Curtea Constituțională a României a declarat neconstituționale prevederile Codului de Procedură Penală care limitau exercitarea acestui drept la actele de urmărire penală care implică audierea sau prezența învinutului sau inculpatului; prin aceeași decizie au fost declarate neconstituționale prevederile art. 173 alin (1) din Codul de Procedură Penală, care limitau prezența apărătorului părții vătămate, al părții civile și al părții responsabile civilmente la efectuarea actelor de urmărire penală care implicau audierea sau prezența părții căreia îi asigură apărarea.

Persoana reținută sau arestată are dreptul să ia contact cu apărătorul, asigurându-i-se confidențialitatea convorbirilor. Apărătorul are dreptul de a se plânge, potrivit art. 275, dacă cererile sale nu au fost acceptate. În cursul judecării, apărătorul are dreptul să asiste pe inculpat, să exercite drepturile procesuale ale acestuia, iar în cazul când inculpatul este arestat, să ia contact cu acesta¹¹⁵.

Pentru nerespectarea îndatoririlor profesionale, baroul poate aplica sancțiuni culminând cu excluderea din profesie¹¹⁶.

5.4. Aspecte financiare. Onorariile. Avocatul care acordă asistență judiciară gratuită are dreptul la un onorariu stabilit conform protocolului încheiat de Ministerul Justiției și Uniunea Avocaților din România, potrivit naturii și gradului de dificultate al cazului.

5.4.1. În cazurile în care asistența judiciară gratuită este acordată în baza cererii instanței sau a procurorului, onorariul este plătit din fondurile Ministerului Justiției. În cazurile în care asistența judiciară gratuită este acordată ca urmare a cererii organelor administrației publice locale, onorariul este suportat din fondurile acestor autorități. În prezent, onorariile avocaților care acordă asistență judiciară sunt cele stabilite prin Protocolului încheiat la 23/06/2005 de Ministerul Justiției cu Uniunea Barourilor din România.

În cazurile în care asistența judiciară gratuită pentru învinuit sau inculpat este obligatorie și este desemnat un avocat din oficiu, Ministerul Justiției va plăti din fondurile proprii următoarele onorarii:

- 100 RON pentru fiecare învinuit sau inculpat asistat din oficiu în cursul urmăririi penale, atunci când una sau cel mult două persoane au calitatea de învinuit sau inculpat în cauză. Onorariul se acordă o singură dată pentru întreaga durată a urmăririi penale;
- 100 RON pentru fiecare învinuit sau inculpat asistat din oficiu în cursul judecării, atunci când una sau cel mult două persoane au calitatea de învinuit sau inculpat în cauză. Onorariul se acordă separat pentru fiecare grad de jurisdicție;
- 150 RON pentru fiecare învinuit sau inculpat asistat din oficiu în cursul urmăririi penale, atunci când cel puțin 3 persoane au calitatea de învinuit sau inculpat în cauză. Onorariul se acordă separat pentru fiecare grad de jurisdicție;
- 150 RON pentru fiecare învinuit asistat din oficiu în cursul judecării, atunci când cel puțin 3 persoane au calitatea de învinuit sau inculpat în cauză. Onorariul se acordă separat pentru fiecare grad de jurisdicție;
- 40 RON pentru asistența juridică acordată din oficiu în cazul luării, înlocuirii, revocării, încetării, prelungirii sau menținerii măsurilor preventive;
- 40 RON pentru asistența juridică acordată din oficiu în cazurile prevăzute de Titlul III Executarea hotărârilor penale și Titlul IV Proceduri Speciale din Partea specială a Codului de Procedură Penală.

Onorariile prevăzute mai sus se majorează cu 50% în cazurile în care asistența juridică din oficiu este asigurată pe timp de noapte, în zilele de sâmbătă sau în sărbătorile legale.

Un onorariu de 80 RON se plătește pentru fiecare parte vătămată, parte civilă sau parte civilmente responsabilă asistată din oficiu sau la cerere în cursul judecării, atunci când una sau mai multe persoane au calitatea de parte vătămată, parte civilă sau parte responsabilă civilmente. Onorariul se acordă separat pentru fiecare grad de jurisdicție.

Plata cheltuielilor judiciare se dispune de către organul de cercetare penală prin ordonanță¹¹⁷ sau de către instanță prin hotărâre¹¹⁸. Prin referatul întocmit de către organul de cercetare penală cu prilejul trimiterii în judecată, se prevăd cheltuielile judiciare¹¹⁹, care includ onorariile apărătorilor¹²⁰. Asupra asistenței juridice acordate din oficiu în faza urmăririi penale, când acestea se termină prin trimiterea în judecată, instanța dispune prin încheiere la primul termen de judecată cu procedura completă¹²¹. În situațiile în care procurorul a soluționat cauza dispunând – prin ordonanță, scoaterea de sub urmărire penală sau încetarea urmăririi penale, plata onorariului se face pe baza ordonanței respective¹²².

Deși în protocolul încheiat în iulie 2005 între Ministerul de Justiție și Uniunea Națională a Barourilor din România se prevăd onorarii separate pentru apărarea asigurată la luarea, înlocuirea, menținerea, prelungirea, revocarea măsurilor provizorii, atât acest protocol, cât și Codul de Procedură Penală, omit să prevadă expres posibilitatea ca prin încheierea dată de către instanță cu acest prilej, să se dispună și plata onorariului. Nu este precizată posibilitatea defalcării acestor cheltuieli, pentru situația în care în cauză apar mai mulți avocați din oficiu, sau un avocat din oficiu urmat de unul ales, însă posibilitatea unei defalcări sau plăți parțiale nu este nici interzisă.

5.4.2. Dacă art. 159 din Statutul Profesiei de avocat stabilește că avocatul care acordă asistență judiciară obligatorie are dreptul de a încasa onorariul potrivit tarifelor stabilite mai sus, reglementările nu menționează onorariul avocatului care acordă asistență gratuită în urma cererii înaintate de către justițiabil (învinuit/inculpat, parte civilă sau parte vătămată) direct decanului baroului, în temeiul art. 68 alin (2) din legea 51/1995. Acesta pare a avea doar posibilitatea de a-și recupera onorariul, estimat de către Barou, de la partea adversă, dacă aceasta cade în pretenții. De asemenea, dacă se dovedește că partea a obținut ilicit asistență judiciară gratuită, aceasta va suporta remunerația convenită avocatului¹²³.

5.4.3. În cazul asistenței judiciare gratuite acordate părții vătămate sau părții civile în baza Legii 211/2004, fondurile necesare pentru acordarea asistenței juridice gratuite se asigură din bugetul de stat, prin bugetul Ministerului Justiției, și onorariul este diferit, în limita unei sume echivalente cu două salarii de bază minime brute pe țară, stabilite pentru anul în care victima a formulat cererea de asistență judiciară gratuită¹²⁴. Expresia "în limita" apare a defini un plafon maxim până la care se poate acorda onorariul avocatului care acordă asistența judiciară gratuită, instituind o excepție de la prevederile Protocolului general.

5.5. Aspecte financiare. Cheltuielile judiciare. Conform art. 191 din Codul de Procedură Penală, ca principiu, cheltuielile judiciare avansate de stat se recuperează de la inculpat în caz de condamnare, fiind exceptate cheltuielile pentru asistența gratuită, care rămân în sarcina statului¹²⁵. Pe de altă parte, din coroborarea prevederilor art. 192 alin (1) CPP cu cele ale art. 189 alin (1) CPP rezultă că, în caz de achitare sau de încetare a procesului penal în faza de judecată, partea vătămată și partea civilă ar putea fi obligate la plata cheltuielilor judiciare către stat, inclusiv a onorariului avocatului care a asigurat asistența judiciară gratuită a inculpatului.

Nu există însă o reglementare specială în ceea ce privește recuperarea sumelor avansate de către stat, pentru ipoteza în care asistența gratuită a fost acordată victimei, conform legii 211/2004 sau legii 217/2003. Prin urmare, în această materie vor fi incidente fie dispozițiile Codului de Procedură Penală, fie cele ale Codului de Procedură Civilă, în funcție de natura cauzei pentru care a fost primită asistența.

NOTE

¹Art. 6 alin. (3) lit.c) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

²Art. 47.

³Curtea Europeană a Drepturilor Omului în Daud c. Portugaliei (1998).

⁴Directiva Consiliului Europei 2002/8/EC din 27 ianuarie 2003 privind pentru îmbunătățirea accesului la justiție în problemele de litigiu extrateritorial (transfrontalier), prin stabilirea unui minimum de reglementări comune, legate de asistența juridică acordată în cazul apariției unor asemenea litigii.

⁵Art. 91 alin. (1) din Statutul profesiei de avocat.

⁶Art. 75 alin. (1) CPC.

⁷Textul complet al actelor normative listate în această secțiune poate fi lecturat la <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/en/repert/19.htm>

⁸Textul integral este disponibil la: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=197&CM=1&CL=ENG>.

⁹Curtea Europeană a Drepturilor Omului în Golder vs. UK (1975).

¹⁰Curtea Europeană a Drepturilor Omului în P, C and S vs UK (2002)

¹¹Idem, în Steel and Morris c. Marii Britanii (2005).

¹²Idem, în A.B. vs Slovacia (2003), Steel and Morris, supra.

¹³Idem, în Steel and Morris, supra.

¹⁴Recomandarea R (93) 1 a Comitetului de Miniștri, referitor la accesul efectiv la justiție pentru persoanele foarte sărace, din 8/01/1993.

¹⁵Următoarele paragrafe sunt extrase din Directiva 2002/8/EC a Consiliului Europei pentru îmbunătățirea accesului la justiție în dispute transfrontaliere, prin stabilirea de reguli comune minime privind asistența judiciară pentru aceste dispute.

¹⁶Curtea Europeană a Drepturilor Omului în Boner c. UK (1994)

¹⁷Idem, în Pakelli c. Germaniei, (1983).

¹⁸Idem, în Daud c. Portugaliei (1998)

¹⁹Idem, în Artico c. Italiei (1980)

²⁰Următorul paragraf reprezintă un extras din Recomandarea Rec (2000) 21 a Comitetului de Miniștri referitor la libertatea de exercitare a profesiei de avocat, din 25/10/2000.

²¹De exemplu, art. 37 alin (2) din Legea 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, care prevede că părinții care solicită redarea exercițiului drepturilor părintești beneficiază de asistență juridică gratuită, în condițiile legii.

²²Articolul 75 alin. (1) din Codul de procedură civilă, art. 17 din Legea 146/1997, art. 68 (1) din Legea 51/1995.

²³Adică de acordarea de scutiri, reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru, a timbrului judiciar și a cauțiunilor și/sau de apărarea și asistența gratuită printr-un avocat desemnat de către Barou.

²⁴Art. 77 alin. (1) CPC.

²⁵Art. 77 alin. (2) CPC.

²⁶Decizia Curții Supreme de Justiție (Secția Comercială) nr. 733 din 7 februarie 2003 stabilea că prezentarea unor acte medicale care atestă faptul că reclamantul se încadra în gradul II de invaliditate și este încadrat într-o categorie de persoane cu handicap, care necesită protecție socială, precum și prezentarea unui talon de pensie care face dovada unui venit de 1.365.828 lei lunar fac pe deplin dovada că reclamantul nu este în stare să facă față cheltuielilor unei judecăți și, în consecință, este eligibil pentru a primi asistență judiciară gratuită.

²⁷Art. 78 alin. (1) CPC. Asistența judiciară nu se suspendă în cursul noilor cercetări.

²⁸Încheierea nu este supusă nici unei căi de atac (art. 79 CPC).

²⁹Curtea Europeană a Drepturilor Omului în Tolstoy-Miloslavsky c. Marii Britanii, (1995). În acest sens, vezi și Deciziile Curții Constituționale a României nr. 41 din 12 aprilie 1995 sau 183 din 16 noiembrie 1999.

³⁰Idem, în Teltronic-CATV c. Poloniei, (2006)

³¹Curtea Europeană a Drepturilor Omului în Weisman și alții c. României, (2006). De altfel, în această decizie, Curtea a criticat statul român pentru sistemul de percepere al taxelor de timbru, care nu este justificat nici de circumstanțele specifice ale cazului, nici de posibilitățile financiare ale reclamantului.

³²Art.76 alin. 1 CPC.

³³Art. 77 alin. (3) CPC.

³⁴Art. 79 CPC.

³⁵De exemplu, în Decizia 264 din 24 iunie 2003.

³⁶Art. 76 alin. (1) și art. 77 alin. (4) CPC, art. 68 din Legea 51/1995.

³⁷De exemplu, în materie penală.

³⁸Acesta fiind cazul prevăzut de art. 77 alin. (4).

³⁹Art. 68 alin. (1)

⁴⁰Art. 68 alin. (2).

⁴¹Art. 79 CPC. Vezi și Nota 35 supra.

⁴²Art. 53 alin. (2) lit u) din Legea 51/1995.

⁴³Art. 39 din Legea 51/1995, art. 217 alin. (1) din Statutul profesiei de avocat.

⁴⁴Art 157 alin. (4) din Statutul profesiei de avocat.

⁴⁵Art. 77 alin. (4).

⁴⁶Art. 68 alin. (1).

⁴⁷Art. 156 – 157 din Statut.

⁴⁸Art. 144(2) din Statutul profesiei de avocat din 13.01.2005.

⁴⁹Art. 68 alin. (3) din Legea 51/1995.

⁵⁰Art. 217 alin. (1) din Statutul profesiei de avocat.

⁵¹Ministerul de Justiție, organe ale administrației publice locale [art. 156 alin. (3) coroborat cu art. 69 alin. (2)].

⁵²Art. 81 alin. (1) și (2) CPC.

⁵³Sau pentru care a primit amânări, reduceri sau eşalonări.

⁵⁴Curtea Europeană a Drepturilor Omului în Daud c. Portugaliei, supra.

⁵⁵Idem.

⁵⁶Art. 156 [2] din Statutul profesiei de avocat.

⁵⁷Vezi și Anexa 2.

⁵⁸Art. 139 alin. (6) din Statutul profesiei de avocat.

⁵⁹Art. 252 alin. (2) din Statutul profesiei de avocat

⁶⁰Art. 264 alin. (1) din Statutul profesiei de avocat.

⁶¹Procedura este detaliată în art. 264 – 274 din Statutul profesiei de avocat.

⁶²Art. 73 alin. (1) din Legea 51/1995.

⁶³Art. 108 indice 1-3 CPC.

⁶⁴Art. 108.1 alin. (1) pct. 2 lit. b CPC.

⁶⁵A se vedea comentariul de la secțiunea 1, supra, privind consilierea juridică gratuită.

⁶⁶Art. 37 alin. (3) din Legea 188/2000.

⁶⁷Curtea Europeană a Drepturilor Omului în Granger c. Marii Britanii [1990], Benham c. Marii Britanii [1996]

⁶⁸Idem, în Hoag c. Franței [1992], Quaranta c. Elveției [1991]

⁶⁹Curtea Europeană a Drepturilor Omului în Benham c. Marii Britanii, [1996]

⁷⁰Idem, în Twalib c. Greciei [1998]

⁷¹Respectiv conținutul actelor premergătoare, durata investigațiilor și impactul asupra situației acuzatului. Curtea Europeană a Drepturilor Omului în Imbroscia c. Elveției [1993], Murray c. Marii Britanii [1996], Ocalan c. Turciei [2003]. Curtea Constituțională a României a ezitat până acum să adopte acest punct de vedere – vezi, de exemplu, Decizia nr. 17 din 9 februarie 1999 sau Decizia nr. 141 din 5 octombrie 1999.

⁷²Curtea Europeană a Drepturilor Omului în Artico, supra.

⁷³Idem, în Megyeri c. Germaniei, [1992].

⁷⁴Idem, în Croissant c. Germaniei [1992]

⁷⁵Idem, în Godi c. Italiei [1984]

⁷⁶Idem, în Albert și Le Compte c. Belgiei [1983].

⁷⁷Curtea Europeană a Drepturilor Omului în Twalib, supra.

⁷⁸Idem, în Godi, supra.

⁷⁹Idem în X c. Austriei.

⁸⁰Art. 171 CPP.

⁸¹Art. 173 alin. (3) CPP.

⁸²Art. 18 alin. (1) din Legea 211/2004.

⁸³Art. 68 alin. (1) din Legea 51/1995.

⁸⁴Art. 68 alin. (2), idem supra.

⁸⁵De exemplu, art. 44 din Legea 678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane, care prevede că victimele traficului de ființe umane au dreptul să primească asistență juridică obligatorie pentru a putea să își exercite drepturile în cadrul procedurilor penale prevăzute de lege, în toate fazele procesului penal.

⁸⁶Art. 171 alin. (2), (3) și (4) CPP.

⁸⁷Art. 434.3 și 437 CPP.

⁸⁸Art. 171 alin. (3) CPP.

⁸⁹Art. 174 alin. (4) indice 1 CPP.

⁹⁰Art. 68 și 69 din Legea 51/1995 privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat, prevederi care nu fac nici un fel de distincție în funcție de natura penală sau civilă a cauzei. Vezi și sect. 3.3.1. supra.

⁹¹Art. 173 alin. (3) CPP.

⁹²Art. 14 și 15 din Legea 211/2004.

⁹³Termenul folosit de Legea 211/2004 este "asistența juridică gratuită", deși se referă la asistarea de către avocat în cursul procesului penal, fiind, de fapt, o formă de asistență judiciară.

⁹⁴Idem, art. 16 alin. (1) și (2).

⁹⁵Idem, art. 16 alin. (4).

⁹⁶Art. 17 (f) (f) Cererea trebuie să cuprindă (...) numele, prenumele și forma de exercitare a profesiei de avocat de către apărătorul ales sau mențiunea că victima nu și-a ales un apărător.

⁹⁷Asistența juridică gratuită se acordă fiecărei victime pe tot parcursul procesului, în limita unei sume echivalente cu două salarii de bază minime brute pe țară, stabilite pentru anul în care victima a formulat cererea de asistență juridică gratuită [art. 17].

⁹⁸Art. 17 (1) din Lege.

⁹⁹Art. 17 alin. (3).

¹⁰⁰Idem, art. 19.

¹⁰¹Idem, art. 20 alin. (3).

¹⁰²Vezi pct. 2.2., supra.

¹⁰³Art. 68 și 69.

¹⁰⁴Legea 51/1995 privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat care nu face nici un fel de distincție în funcție de natura penală sau civilă a cauzei, sau de calitatea procesuala a persoanei care o solicită.

¹⁰⁵Sunt aplicabile comentariile de la pct. 3.3.1. supra și 2 supra.

¹⁰⁶Legea nu prevede posibilitatea revocării asistenței judiciare gratuite în materie penală, nici măcar în situațiile în care starea materială a solicitantului a constituit motivul acordării asistenței (de exemplu, în cazul prevăzut de art. 15 din Legea 211/2004). Excepția o constituie doar asistența judiciară acordată în mod direct de către decanul baroului, în situația prevăzută de art. 68 alin. (2) din Legea 51/1995. Art. 161 alin. (1) din Statutul profesiei de avocat prevede că asistența juridică gratuită poate fi retrasă de către decanul baroului dacă se dovedește că a fost obținută fără prezentarea stării materiale reale a părții ori dacă această stare s-a ameliorat și permite plata onorariului.

¹⁰⁷Art. 171 (4) CPP.

¹⁰⁸Art. 156 – 157 din Statut.

¹⁰⁹Art. 17 (2) (f) (f) Cererea trebuie să cuprindă (...) numele, prenumele și forma de exercitare a profesiei de avocat de către apărătorul ales sau mențiunea că victima nu și-a ales un apărător.

¹¹⁰Asistența juridică gratuită se acordă fiecărei victime pe tot parcursul procesului, în limita unei sume echivalente cu două salarii de baza minime brute pe țară, stabilite pentru anul în care victima a formulat cererea de asistență juridică gratuită [art. 17].

¹¹¹Art. 153 din Statut.

¹¹²Idem, art. 158. Vezi și cap. II, pct. 3.3.2. supra. La terminarea lucrărilor din dosar, în vederea obținerii onorariului, avocatul care a asigurat asistența judiciară are obligația de a completa un referat tipizat, care se semnează de către președintele instanței sau, după caz, de către organul de urmărire penală. Referatul se depune ulterior la serviciul de asistență judiciară a baroului, spre avizare.

¹¹³Art. 172 din Codul de Procedură Penală.

¹¹⁴Art. 172 (8).

¹¹⁵Art. 172 CPP.

¹¹⁶Vezi cap. II, sect. 3.3.4, supra.

¹¹⁷Art. 245 lit. d) CPP.

¹¹⁸Art. 349 și 443 CPP.

¹¹⁹Art. 260 lit c) CPP.

¹²⁰Art. 189 CPP.

¹²¹Art. 4 alin. (1) din Protocolul din 23/06/2005 încheiat de către Ministerul Justiției și Uniunea Națională a Barourilor din România.

¹²²Idem, art. 4 alin (2).

¹²³Art. 161 alin. (2) din Statutul profesiei de avocat. Așa cum am arătat mai sus, această prevedere își găsește aplicabilitatea, în materie penală, numai în cazul în care asistența judiciară gratuită a fost acordată în baza art. 68 alin. (2) din Legea 51/1995.

¹²⁴Art. 18 alin. (1) din Legea 211/2004.

¹²⁵Art. 191 alin. (1) CPP.

DIRECTIVA CONSILIULUI Nr. 2002/8/EC

din 27 ianuarie 2003

pentru îmbunătățirea accesului la justiție în problemele de litigiu extrateritorial (transfrontalier), prin stabilirea unui minimum de reglementări comune, legate de asistența juridică acordată în cazul apariției unor asemenea litigii

CONSILIUL UNIUNII EUROPENE,

având în vedere Tratatul de constituire a Comunității Europene și făcând referire la Articolele 61(c) și 67,

având în vedere propunerea Comisiei (1),

având în vedere avizul Parlamentului European (2),

având în vedere avizul Comitetului Economic și Social (3),

întrucât:

[1] Uniunea Europeană și-a stabilit ca obiectiv menținerea și dezvoltarea unui spațiu de libertate, securitate și justiție, în cadrul căruia se asigură libera circulație a persoanelor. Pentru realizarea treptată a unui astfel de spațiu, Comunitatea trebuie să adopte, între altele, măsurile în domeniul cooperării judiciare în materie civilă care sunt necesare pentru buna funcționare a pieței interne.

[2] Articolul 65 litera (c) din tratat prevede, între altele, măsuri ce vizează eliminarea obstacolelor în calea bunei desfășurări a procedurilor civile, la nevoie prin înlesnirea compatibilității normelor de procedură civilă aplicabile în statele membre.

[3] Consiliul European, întrunit la Tampere, la 15 și 16 octombrie 1999, a invitat Consiliul să stabilească standarde minime care să garanteze un nivel corespunzător de asistență judiciară în cauzele transfrontaliere în întreaga Uniune.

[4] Toate statele membre sunt părți la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 4 noiembrie 1950. Materiile reglementate de prezenta directivă sunt conforme cu respectiva convenție, în special principiul egalității ambelor părți într-un litigiu.

[5] Prezenta directivă vizează să promoveze acordarea asistenței judiciare în litigiile transfrontaliere oricărei persoane care nu dispune de resurse suficiente, atunci când această asistență este necesară pentru a asigura accesul efectiv la justiție. Accesul la justiție este un drept general recunoscut care este, de asemenea, reafirmat la articolul 47 din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene.

[6] Nici lipsa de resurse a unei părți într-un litigiu, indiferent dacă aceasta are calitatea de reclamant sau pârât, nici dificultățile care decurg din caracterul transfrontalier al unui litigiu, nu trebuie să constituie obstacole în calea accesului efectiv la justiție.

[7] Având în vedere că obiectivele prezentei directive nu pot fi suficient realizate de către statele membre, dar pot fi, prin urmare, mai bine realizate la nivel comunitar, Comunitatea poate lua măsuri în conformitate cu principiul subsidiarității prevăzut la articolul 5 din tratat. În conformitate cu principiul proporționalității, astfel cum este enunțat la articolul respectiv, prezentul regulament nu depășește ceea ce este necesar pentru îndeplinirea acestor obiective.

[8] Prezenta directivă are ca obiectiv principal garantarea unui nivel corespunzător al asistenței judiciare în litigiile transfrontaliere prin stabilirea anumitor standarde minime comune cu privire la asistența judiciară în astfel de litigii. O directivă a Consiliului este instrumentul legislativ cel mai adecvat pentru atingerea unui astfel de obiectiv.

[9] Prezenta directivă se aplică în cazul litigiilor transfrontaliere în materie civilă și comercială.

ANEXA 1

[10] Orice persoană implicată într-un litigiu în materie civilă sau comercială reglementată de prezenta directivă trebuie să aibă posibilitatea să își valorifice drepturile în instanță, chiar dacă situația financiară personală o împiedică să poată suporta cheltuielile de judecată. Asistența judiciară se consideră a fi corespunzătoare atunci când aceasta îi permite beneficiarului să aibă acces efectiv la justiție în condițiile prevăzute de prezenta directivă.

[11] Asistența judiciară trebuie să acopere consilierea precontencioasă în vederea ajungerii la un acord înainte de inițierea unei proceduri judiciare, asistența judiciară în vederea sesizării unei instanțe și reprezentarea în justiție, precum și plata cheltuielilor de judecată sau exonerarea de la plata acestora.

[12] Dreptul intern al statului membru în care se află instanța sau în care se solicită executarea hotărârii este cel care stabilește dacă cheltuielile de judecată pot include cheltuielile părții adverse pe care beneficiarul asistenței judiciare este obligat să le plătească.

[13] Toți cetățenii Uniunii, indiferent unde își au domiciliul sau reședința obișnuită pe teritoriul unui stat membru, trebuie să fie eligibili pentru acordarea asistenței judiciare în litigiile transfrontaliere, în cazul în care îndeplinesc condițiile prevăzute de prezenta directivă. Acest lucru este valabil și pentru resortisanții unor țări terțe care își au reședința obișnuită pe teritoriul unui stat membru și care locuiesc în mod legal pe teritoriul unui stat membru.

[14] Ar trebui ca statele membre să aibă libertatea de a stabili pragurile minime peste care se prezumă că o persoană poate să suporte cheltuielile de judecată, în condițiile definite de prezenta directivă. Aceste praguri se stabilesc ținând cont de diferiți factori obiectivi, precum veniturile, capitalul deținut sau situația familială.

[15] Cu toate acestea, obiectivul prezentei directive nu ar putea fi atins în cazul în care nu s-ar fi dat posibilitatea solicitanților asistenței judiciare de a dovedi că nu pot suporta cheltuielile de judecată, chiar dacă resursele lor depășesc pragul stabilit de statul membru al instanței. Atunci când evaluează dacă asistența judiciară trebuie acordată pe această bază, autoritățile statului membru al instanței pot lua în considerare elemente care arată că solicitantul îndeplinește criteriile de admisibilitate financiară în statul membru în care acesta își are domiciliul sau reședința obișnuită.

[16] Posibilitatea, în acest caz, de a recurge la alte mecanisme care asigură accesul efectiv la justiție nu constituie o formă de asistență judiciară. Cu toate acestea, prezenta posibilitate poate să conducă la prezumția că persoana în cauză poate să suporte cheltuielile de judecată în ciuda situației sale financiare nefavorabile.

[17] Ar trebui ca statele membre să aibă posibilitatea de a respinge cererile de asistență judiciară privind acțiuni care sunt în mod evident neîntemeiate sau din motive legate de temeinicia acțiunii, în măsura în care se acordă consiliere în faza precontencioasă și se garantează accesul la justiție. Atunci când hotărâsc cu privire la temeinicia unei cereri, statele membre pot respinge orice cerere de asistență judiciară în cazul în care solicitantul pretinde daune-interese pentru atingere adusă reputației sale, în condițiile în care acesta nu a suferit nici un prejudiciu material sau financiar, sau în cazul în care este vorba de o revendicare ce decurge direct din activitățile comerciale ale solicitantului sau din activitățile acestuia în calitate de lucrător care desfășoară o activitate independentă.

[18] Complexitatea sistemelor judiciare din statele membre și diferențele dintre acestea, precum și costurile inerente caracterului transfrontalier al litigiilor nu trebuie să împiedice accesul la justiție. Asistența judiciară trebuie, în consecință, să acopere costurile legate direct de caracterul transfrontalier al unui litigiu.

[19] Pentru a stabili dacă este necesară prezența fizică a unei persoane la ședințe, instanțele de judecată dintr-un stat membru ar trebui să țină cont de toate avantajele pe care le oferă posibilitățile prevăzute de Regulamentul (CE) nr. 1206/2001 al Consiliului din 28 mai privind cooperarea între instanțele statelor membre în domeniul obținerii de probe în materie civilă sau comercială (4).

[20] În cazul în care se acordă asistența judiciară, aceasta trebuie să acopere întreaga procedură, inclusiv cheltuielile efectuate pentru executarea hotărârii; beneficiarul ar trebui să primească în continuare respectiva asistență în cazul în care o cale de atac este exercitată împotriva sa sau el exercită o cale de atac, în măsura în care condițiile referitoare la resursele financiare și la fondul litigiului continuă să fie îndeplinite.

[21] Asistența judiciară trebuie să fie acordată în aceleași condiții, atât în cazul procedurilor judiciare tradiționale, cât și în cazul procedurilor extrajudiciare, precum medierea, atunci când legislația impune recurgerea la astfel de proceduri

sau o instanță trimite părțile la o astfel de procedură.

[22] De asemenea, asistența judiciară trebuie să fie acordată pentru executarea actelor autentice în alt stat membru, în condițiile definite de prezenta directivă.

[23] Dat fiind că asistența judiciară se acordă de statul membru al instanței sau în care se solicită executarea, cu excepția consilierii acordate în faza precontencioasă în cazul în care solicitantul asistenței judiciare nu își are domiciliul sau reședința obișnuită în statul membru al instanței, acest stat membru trebuie să aplice propria legislație, în conformitate cu principiile prezentei directive.

[24] Se cuvine ca asistența judiciară să fie acordată sau respinsă de autoritatea competentă din statul membru al instanței sau în care trebuie executată hotărârea. Acest lucru este valabil atât în cazul în care instanța soluționează cauza pe fond, cât și atunci când aceasta trebuie în primul rând să se pronunțe asupra competenței sale.

[25] Cooperarea judiciară în materie civilă ar trebui organizată între statele membre pentru a încuraja informarea publicului și a specialiștilor, precum și pentru a simplifica și a accelera transmiterea cererilor de asistență judiciară între statele membre.

[26] Mecanismele de comunicare și de transmitere prevăzute de prezenta directivă se inspiră direct din cele instituite prin Acordul european privind transmiterea cererilor de asistență judiciară semnat la Strasbourg, la 27 ianuarie 1977, denumit în continuare "acordul din 1977". Se stabilește un termen, care nu este prevăzut de acordul din 1977, pentru transmiterea cererilor de asistență judiciară. Un termen relativ scurt contribuie la buna funcționare a justiției.

[27] Informațiile transmise în temeiul prezentei directive ar trebui să beneficieze de protecție. Dat fiind că Directiva 95/46/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 24 octombrie 1995 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date (5) și Directiva 97/66/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 decembrie 1997 privind prelucrarea datelor cu caracter personal și protecția vieții private în sectorul telecomunicațiilor (6) sunt aplicabile, nu este necesar ca prezenta directivă să prevadă dispoziții speciale cu privire la protecția datelor.

[28] Stabilirea unui formular tip pentru cererile de asistență judiciară și pentru transmiterea cererilor de asistență judiciară în cazul litigiilor transfrontaliere va simplifica și va accelera procedurile.

[29] În plus, aceste formulare de cerere, precum și formularele de cerere naționale, ar trebui să fie puse la dispoziția publicului la nivel european prin intermediul sistemului de informare al Rețelei Judiciare Europene, create în conformitate cu Decizia 2001/470/CE (7).

[30] Măsurile necesare pentru punerea în aplicare a prezentei directive ar trebui luate în conformitate cu Decizia 1999/468/CE a Consiliului din 28 iunie 1999 de stabilire a procedurilor pentru exercitarea competențelor de executare conferite Comisiei (8).

[31] Ar trebui precizat că stabilirea unor standarde minime pentru litigiile transfrontaliere nu împiedică statele membre să adopte dispoziții mai favorabile pentru solicitanții de asistență judiciară și pentru beneficiarii acesteia.

[32] Acordul din 1977 și Protocolul adițional la Acordul european privind transmiterea cererilor de asistență judiciară, semnat la Moscova, în 2001, se aplică în continuare în relațiile dintre statele membre și țările terțe care sunt părți la acordul din 1977 sau la protocol. Însă prezenta directivă are prioritate față de dispozițiile Acordului 1977 și ale Protocolului în relațiile dintre statele membre.

[33] Regatul Unit și Irlanda, în conformitate cu articolul 3 din Protocolul privind poziția Regatului Unit și Irlandei anexat la Tratatul privind Uniunea Europeană și Tratatul de instituire a Comunității Europene, au notificat dorința lor de participare la adoptarea prezentei directive.

[34] În conformitate cu articolele 1 și 2 din Protocolul privind poziția Danemarcei anexat la Tratatul privind Uniunea Europeană și Tratatul de instituire a Comunității Europene, Danemarca nu participă la adoptarea prezentului regulament și, prin urmare, nu are obligații în temeiul acestuia și nu se supune aplicării sale.

ADOPTĂ PREZENTA DIRECTIVĂ:

CAPITOLUL I DOMENIU DE APLICARE ȘI DEFINIȚII

Articolul 1

Obiective și domeniu de aplicare

(1) Scopul prezentei directive este de a îmbunătăți accesul la justiție în litigiile transfrontaliere prin stabilirea unor norme minime comune cu privire la asistența judiciară acordată în astfel de litigii.

(2) Prezenta directivă se aplică, în litigiile transfrontaliere, în materie civilă și comercială indiferent de tipul instanței. Ea nu se aplică în mod special materiilor fiscale, vamale sau administrative.

(3) În scopul prezentei directive, "stat membru" înseamnă toate statele membre, cu excepția Danemarcei.

Articolul 2

Litigii transfrontaliere

(1) În sensul prezentei directive, prin litigiu transfrontalier se înțelege orice litigiu în care partea care solicită asistență judiciară în temeiul prezentei directive își are domiciliul sau reședința obișnuită într-un alt stat membru decât cel al instanței sau decât cel în care se execută hotărârea.

(2) Statul membru în care o parte își are domiciliul se stabilește în conformitate cu articolul 59 din Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie civilă și comercială [9].

(3) Momentul relevant pentru a stabili dacă este vorba de un litigiu transfrontalier este momentul depunerii cererii, în conformitate cu prezenta directivă.

CAPITOLUL II DREPTUL LA ASISTENȚĂ JUDICIARĂ

Articolul 3

Dreptul la asistență judiciară

(1) Persoanele fizice implicate într-un litigiu reglementat de prezenta directivă au dreptul să beneficieze de asistență judiciară corespunzătoare, astfel încât să li se garanteze accesul efectiv la justiție, în conformitate cu condițiile stabilite de prezenta directivă.

(2) Asistența judiciară se consideră a fi corespunzătoare atunci când garantează:

(a) consilierea în faza precontencioasă, în vederea ajungerii la un acord înainte de inițierea unei proceduri judiciare;

(b) asistența judiciară și reprezentarea în justiție, precum și exonerarea de la plata cheltuielilor de judecată sau suportarea cheltuielilor de judecată ale beneficiarului, inclusiv cheltuielile menționate la articolul 7, precum și onorariile persoanelor împuternicite de instanță să execute anumite acte în timpul procedurii.

În statele membre în care partea care cade în pretenții este obligată la plata cheltuielilor părții adverse, asistența judiciară, în cazul în care beneficiarul cade în pretenții, acoperă cheltuielile efectuate de partea adversă, în cazul în care astfel de cheltuieli ar fi fost acoperite de asistența judiciară în cazul în care beneficiarul ar fi avut domiciliul sau reședința obișnuită în statul membru al instanței.

(3) Statele membre nu sunt obligate să asigure asistență judiciară sau reprezentare în justiție în cadrul procedurilor special destinate să permită părților litigante să se aplece singure, cu excepția cazului în care instanța sau orice altă autoritate competentă decide altfel, pentru a garanta egalitatea părților sau datorită complexității cauzei.

(4) Statele membre pot solicita beneficiarilor asistenței judiciare să contribuie în mod rezonabil la cheltuielile de judecată ținând cont de condițiile menționate la articolul 5.

(5) Statele membre pot dispune ca autoritatea competentă să poată hotărî că beneficiarii asistenței judiciare trebuie să ramburseze această asistență în tot sau în parte în cazul în care situația lor financiară s-a ameliorat în mod substanțial sau în cazul în care decizia de acordare a asistenței judiciare a fost luată pe baza unor informații incorecte furnizate de beneficiar.

Articolul 4

Nediscriminare

Statele membre acordă asistență judiciară fără discriminare cetățenilor Uniunii și cetățenilor țărilor terțe care locuiesc în mod legal într-un stat membru.

CAPITOLUL III CONDIȚII DE ACORDARE A ASISTENȚEI JUDICIARE ȘI NIVELUL ACESTEIA

Articolul 5

Condiții privind resursele financiare

(1) Statele membre acordă asistență judiciară persoanelor menționate la articolul 3 alineatul (1), aflate în incapacitate totală sau parțială de a suporta cheltuielile de judecată menționate la articolul 3 alineatul (2) din cauza situației lor economice, pentru a le garanta accesul efectiv la justiție.

(2) Situația economică a unei persoane este evaluată de autoritatea competentă a statului membru al instanței, ținând cont de diferiți factori obiectivi, precum veniturile, capitalul deținut sau situația familială, inclusiv o evaluare a resurselor persoanelor care depind financiar de solicitant.

(3) Statele membre pot stabili praguri peste care se prezumă că solicitantul asistenței judiciare poate suporta, în tot sau în parte, cheltuielile de judecată menționate la articolul 3 alineatul (2). Aceste praguri se definesc pe baza criteriilor stabilite la alineatul (2) din prezentul articol.

(4) Pragurile definite în conformitate cu alineatul (3) din prezentul articol nu îi pot împiedica pe solicitanții asistenței judiciare ale căror resurse depășesc aceste praguri să beneficieze de asistență judiciară în cazul în care aceștia dovedesc că nu pot suporta cheltuielile de judecată menționate la articolul 3 alineatul (2) din cauza diferențelor de cost al vieții între statul membru în care își au domiciliul sau reședința obișnuită și statul membru al instanței.

(5) Asistența judiciară poate să nu fie acordată solicitantului în cazul în care acesta are, în respectivelor caz, un acces efectiv la alte mecanisme prin care sunt suportate cheltuielile de judecată menționate la articolul 3 alineatul (2).

Articolul 6

Condiții privind fondul litigiilor

(1) Statele membre pot dispune ca cererile de asistență judiciară privind acțiuni care par a fi în mod evident neîntemeiate să poată fi respinse de autoritățile competente.

(2) În cazul în care se oferă consiliere în faza precontencioasă, acordarea de asistență judiciară suplimentară poate fi refuzată sau poate înceta din motive privind temeinicia cauzei, cu condiția ca accesul la justiție să fie garantat.

(3) Atunci când iau o hotărâre privind temeinicia unei cereri și fără a aduce atingere articolului 5, statele membre țin cont de importanța respectivei cauze pentru solicitant, dar pot lua în considerare și natura cauzei în cazul în care solicitantul pretinde daune-interese pentru atingere adusă reputației sale, în condițiile în care acesta nu a suferit nici un prejudiciu material sau financiar, sau în cazul în care este vorba de o revendicare ce decurge direct din activitățile comerciale ale solicitantului sau din activitățile acestuia în calitate de lucrător care desfășoară o activitate independentă.

Articolul 7

Cheltuieli legate de caracterul transfrontalier al unui litigiu

Asistența judiciară acordată în statul membru al instanței acoperă următoarele cheltuieli direct legate de natura transfrontalieră a litigiului:

(a) interpretare;

(b) traducerea documentelor solicitate de instanță sau de autoritatea competentă și prezentate de beneficiar, care sunt necesare pentru soluționarea litigiului și

(c) cheltuielile de deplasare pe care solicitantul trebuie să le suporte atunci când prezența fizică la ședințe a persoanelor care trebuie să susțină cauza solicitantului este impusă de legislație sau de instanța din statul membru respectiv și atunci când instanța hotărăște că nu există nicio altă posibilitate ca respectivele persoane să fie ascultate în mod corespunzător.

Articolul 8

Cheltuieli suportate de statul membru în care se află domiciliul sau reședința obișnuită

Statul membru în care solicitantul asistenței judiciare își are domiciliul sau reședința obișnuită acordă asistență judiciară, astfel cum se prevede la articolul 3 alineatul (2), necesară pentru a acoperi:

(a) cheltuielile privind asistența acordată de un avocat local sau de orice altă persoană autorizată de actele cu putere de lege să acorde consiliere juridică, efectuate în statul membru respectiv până când cererea de asistență judiciară, în conformitate cu prezenta directivă, este primită în statul membru al instanței;

(b) traducerea cererii și a documentelor anexate necesare, atunci când cererea este depusă la autoritățile statului membru respectiv.

Articolul 9

Continuitatea asistenței judiciare

(1) Asistența judiciară continuă să fie acordată beneficiarilor, în tot sau în parte, pentru a acoperi cheltuielile efectuate pentru a obține executarea hotărârii în statul membru al instanței.

(2) Un beneficiar care a primit asistență judiciară în statul membru al instanței primește asistență judiciară prevăzută de legislația statului membru în care se solicită recunoașterea sau executarea hotărârii.

(3) Asistența judiciară continuă să fie pusă la dispoziție în cazul exercitării unei căi de atac de către beneficiar sau împotriva acestuia, sub rezerva articolelor 5 și 6.

(4) Statele membre pot adopta dispoziții privind reexaminarea cererii în orice fază a procedurii din motivele expuse la articolul 3 alineatele (3) și (5), articolul 5 și articolul 6, inclusiv procedurile menționate la alineatele (1)-(3) din prezentul articol.

Articolul 10

Proceduri extrajudiciare

De asemenea, asistența judiciară se extinde asupra procedurilor extrajudiciare, în condițiile definite de prezenta directivă, atunci când legislația impune recursul astfel de proceduri sau o instanță trimite părțile la o astfel de procedură.

Articolul 11

Acte autentice

Asistența judiciară se acordă pentru executarea actelor autentice într-un alt stat membru, în condițiile definite de prezenta directivă.

CAPITOLUL IV PROCEDURĂ

Articolul 12

Autoritatea care acordă asistența judiciară

Asistența judiciară se acordă sau se refuză de către autoritatea competentă a statului membru al instanței, fără a aduce atingere articolului 8.

Articolul 13

Depunerea și transmiterea cererilor de asistență judiciară

(1) Cererile de asistență judiciară pot fi depuse fie:

(a) la autoritatea competentă a statului membru în care solicitantul își are domiciliul sau reședința obișnuită (autoritatea expeditoare), fie

(b) la autoritatea competentă a statului membru al instanței sau a statului membru în care hotărârea trebuie executată (autoritatea primitoare);

(2) Cererile de asistență judiciară se completează, iar documentele anexate se traduc în:

(a) limba oficială sau una dintre limbile statului membru al autorității primitoare competente, ce corespunde uneia din limbile instituțiilor Comunității sau

(b) o altă limbă pe care statul membru respectiv a indicat că poate să o accepte în conformitate cu articolul 14 alineatul (3).

(3) Autoritățile expeditoare competente pot hotărî să refuze transmiterea unei cereri în cazul în care aceasta este în mod evident:

(a) neîntemeiată, sau

(b) în afara domeniului de aplicare a prezentei directive.

Condițiile menționate la articolul 15 alineatele (2) și (3) se aplică acestor decizii.

(4) Autoritatea expeditoare competentă asistă solicitantul, asigurându-se ca cererea să fie însoțită de toate documentele anexate despre care știe că sunt solicitate pentru ca cererea să fie tratată. De asemenea, aceasta asistă solicitantul în furnizarea oricărei traduceri necesare a documentelor anexate, în conformitate cu articolul 8 litera (b). Autoritatea expeditoare competentă transmite cererea autorității primitoare competente din celălalt stat membru în termen de 15 zile de la primirea cererii completate în mod corespunzător într-una dintre limbile menționate la alineatul (2), precum și a documentelor anexate traduse, în cazul în care este necesar, într-una dintre limbile respective.

(5) Documentele transmise în conformitate cu prezenta directivă sunt exonerate de legalizare sau de orice formalitate echivalentă.

(6) Statele membre nu au dreptul să perceapă nici o taxă pentru serviciile prestate în conformitate cu alineatul

[7] Statele membre în care solicitantul asistenței judiciare își are domiciliul sau reședința obișnuită pot dispune ca acesta să ramburseze cheltuielile de traducere efectuate de autoritatea expeditoare competentă în cazul în care cererea de asistență judiciară este respinsă de autoritatea competentă.

Articolul 14 **Autoritățile competente și regimul lingvistic**

[1] Statele membre desemnează autoritatea competentă sau autoritățile competente să trimită [autoritățile expeditoare] și să primească [autoritățile primitoare] cererea.

[2] Fiecare stat membru pune la dispoziția Comisiei următoarele informații:

- denumirile și adresele autorităților expeditoare sau primitoare competente menționate la alineatul (1);
- razele teritoriale aflate în competența acestora;
- mijloacele de care dispun pentru a primi cererea și
- limbile care pot fi utilizate pentru completarea cererii.

[3] Statele membre notifică Comisiei limba (limbile) oficială (oficiale) ale instituțiilor Comunității, alta (alte) decât propria limbă, pe care autoritatea primitoare competentă o (le) acceptă pentru completarea cererilor de asistență judiciară pe care le primește în conformitate cu prezenta directivă.

[4] Statele membre comunică Comisiei informațiile menționate la alineatele (2) și (3) până la 30 noiembrie 2004. Orice modificare ulterioară a acestor informații se notifică Comisiei în cel mult două luni de la intrarea în vigoare a modificării în statul membru respectiv.

[5] Informațiile menționate la alineatele (2) și (3) se publică în Jurnalul Oficial al Comunităților Europene.

Articolul 15 **Tratarea cererilor**

[1] Autoritățile naționale competente să se pronunțe cu privire la cererile de asistență judiciară se asigură că solicitantul este pe deplin informat în legătură cu stadiul tratării cererii.

[2] În cazul respingerii cererii, în tot sau în parte, se indică motivele respingerii.

[3] Statele membre adoptă dispoziții pentru a revizui sau ataca hotărârile de respingere a cererilor de asistență judiciară. Statele membre pot să prevadă o excepție în cazurile în care cererea de asistență judiciară este respinsă de o instanță a cărei hotărâre pe fond nu poate face obiectul unei căi de atac potrivit dreptului intern sau în fața unei instanțe superioare.

[4] În cazul în care căile de atac împotriva unei hotărâri prin care se respinge sau încetează asistența judiciară în temeiul articolului 6 au un caracter administrativ, acestea pot întotdeauna, în ultimă instanță, să facă obiectul controlului judecătoresc.

Articolul 16 **Formular tip**

[1] Pentru a facilita transmiterea, se stabilește un formular tip pentru cererile de asistență judiciară și pentru transmiterea acestor cereri în conformitate cu procedura prevăzută la articolul 17 alineatul (2).

[2] Formularul tip pentru transmiterea cererilor de asistență judiciară se stabilește până la 30 mai 2003. Formularul tip pentru cererile de asistență judiciară se stabilește până la 30 noiembrie 2004.

CAPITOLUL V DISPOZIȚII FINALE

Articolul 17 **Comitet**

[1] Comisia este asistată de un comitet.

[2] În cazul în care se face trimitere la prezentul alineat, se aplică articolele 3 și 7 din Decizia 1999/468/CE.

[3] Comitetul își adoptă propriul regulament de procedură.

Articolul 18 **Informare**

Autoritățile naționale competente colaborează pentru a asigura informarea publicului larg și a specialiștilor cu privire la diferitele sisteme de asistență judiciară, în special prin intermediul Rețelei Judiciare Europene, înființată în conformitate cu Decizia 2001/470/CE.

Articolul 19 **Dispoziții mai favorabile**

Prezenta directivă nu împiedică statele membre să adopte dispoziții mai favorabile pentru solicitanții și beneficiarii asistenței judiciare.

Articolul 20 **Relația cu alte instrumente**

Prezenta directivă, în ceea ce privește relațiile dintre statele membre și cu privire la orice problemă căreia i se aplică, primează în fața dispozițiilor conținute în acordurile bilaterale și multilaterale încheiate de statele membre, inclusiv:

[a] Acordul european privind transmiterea cererilor de asistență judiciară, semnat la Strasburg, la 27 ianuarie 1977, modificat prin Protocolul adițional la Acordul european privind transmiterea cererilor de asistență judiciară, semnat la Moscova, în 2001;

[b] Convenția de la Haga, din 25 octombrie 1980 privind accesul internațional la justiție.

Articolul 21 **Transpunerea în dreptul intern**

[1] Statele membre pun în aplicare actele cu putere de lege și actele administrative necesare pentru a se conforma prezentei directive până la 30 noiembrie 2004, cu excepția articolului 3 alineatul (2) litera [a] pentru care transpunerea prezentei directive în dreptul intern are loc până la 30 mai 2006. Statele membre informează de îndată Comisia cu privire la aceasta.

Când statele membre adoptă respectivele acte, acestea conțin o trimitere la prezenta directivă sau sunt însoțite de o astfel de trimitere la data publicării lor oficiale. Statele membre stabilesc modalitatea de efectuare a acestei trimiteri.

[2] Statele membre comunică Comisiei textul principalelor dispoziții de drept intern pe care le adoptă în domeniul reglementat de prezenta directivă.

Articolul 22 **Intrarea în vigoare**

Prezenta directivă intră în vigoare la data publicării în Buletinul Oficial al Comunităților Europene.

Articolul 23 **Destinatari**

Prezenta directivă se adresează statelor membre în conformitate cu Tratatul de instituire a Comunității Europene. **Adoptată la Bruxelles, 27 ianuarie 2003.**

ANEXA 2

LEGISLAȚIE ROMÂNĂ RELEVANTĂ

I. ASISTENȚA GRATUITĂ ÎN MATERIE CIVILĂ

LEGEA NR. 217/2003 PENTRU PREVENIREA ȘI COMBATEREA VIOLENȚEI ÎN FAMILIE

(extrase)

ART. 24 (...)

[2] La primirea în adăpost se aduc la cunoștință victimei mijloacele juridice prin care să își protejeze bunurile rămase la agresor, cum ar fi: notificarea prin executor judecătoresc a încetării acordului tacit pentru înstrăinarea și grevarea bunurilor comune sau asigurarea de dovadă, prin expertiza judiciară. Consultanța juridică este gratuită, iar primarul, la sesizarea asistentului familial, în cazurile sociale grave, aprobă suportarea din bugetul local a cheltuielilor cu întocmirea actelor juridice.

[3] Prevederile alin. [2] se aplică și pentru obținerea certificatelor medico-legale.

LEGEA 146/1997 PRIVIND TAXELE JUDICIARE DE TIMBRU

(extrase)

ART. 7

Taxele judiciare de timbru pentru unele acțiuni și cereri referitoare la raporturile de familie sunt următoarele: [...]

b) pentru cererea de divorț întemeiată pe art. 38 alin. 3 din Codul familiei, precum și în cazul în care reclamantul nu realizează venituri sau acestea sunt inferioare salariului minim brut pe țară, 8 RON.

ART. 15

Sunt scutite de taxe judiciare de timbru acțiunile și cererile, inclusiv cele pentru exercitarea căilor de atac, referitoare la:

a) încheierea, executarea și încetarea contractului individual de muncă, orice drepturi ce decurg din raporturi de muncă, stabilirea impozitului pe salarii, drepturile decurgând din executarea contractelor colective de muncă și cele privind soluționarea conflictelor colective de muncă, precum și executarea hotărârilor pronunțate în aceste litigii;

b) plata muncii membrilor cooperativelor de producție meșteșugărească, de producție mixtă agricolă-meșteșugărească, de invalizi și de prestări de servicii;

c) obligațiile legale și contractuale de întreținere;

d) stabilirea și plata pensiilor, precum și alte drepturi prevăzute prin sistemele de asigurări sociale;

e) stabilirea și plata ajutorului de șomaj, a ajutorului de integrare profesională și a alocației de sprijin, a ajutorului social, a alocației de stat pentru copii, a drepturilor persoanelor handicapate și a altor forme de protecție socială prevăzute de lege;

f) restituirea de către persoanele fizice și juridice care folosesc personal salariat a sumelor acordate de organul de asigurare cu titlu de pensii și ajutoare sociale celor accidentați în muncă;

f¹) abrogată;

g) stabilirea și acordarea despăgubirilor decurgând din condamnarea sau luarea unei măsuri preventive pe nedrept;

h) adopție, constatarea abandonului, ocrotirea minorilor, tutela, curatela, interdicție judecătorească, asistența bolnavilor psihic periculoși, precum și la exercitarea de către autoritatea tutelară a atribuțiilor ce îi revin;

i) sancționarea contraveniențelor;

j) protecția consumatorilor, atunci când persoanele fizice și asociațiile pentru protecția consumatorilor au calitatea de reclamant împotriva agenților economici care au prejudiciat drepturile și interesele legitime ale consumatorilor;

k) stabilirea drepturilor persoanelor fizice acționare la societățile comerciale agricole pe acțiuni;

l) valorificarea drepturilor Societății Naționale de Cruce Roșie;

m) amenzi de orice fel;

n) exercitarea drepturilor electorale;

o) cauzele penale, inclusiv despăgubirile civile pentru daunele materiale și morale decurgând din acestea;

p) orice alte acțiuni, cereri sau acte de procedură pentru care se prevăd, prin legi speciale, scutiri de taxa judiciară de timbru;

r) cererile introduse de proprietari sau de succesorii acestora pentru restituirea imobilelor preluate de stat sau de alte

persoane juridice în perioada 6 martie 1945 - 22 decembrie 1989, precum și cererile accesorii și incidente.

s) stabilirea și acordarea despăgubirilor civile pentru pretinse încălcări ale drepturilor prevăzute la art. 2 și 3 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, ratificată prin Legea nr. 30/1994, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 135 din 31 mai 1994, cu modificările ulterioare.

t) drepturile și interesele legitime pretinse de foștii deținuți și persecutați pentru motive politice în perioada regimului comunist din România.

ART. 18

(1) Determinarea cuantumului taxelor judiciare de timbru se face de către instanța de judecată sau, după caz, de Ministerul Justiției.

(2) Împotriva modului de stabilire a taxei judiciare de timbru se poate face cerere de reexaminare, la aceeași instanță, în termen de 3 zile de la data la care s-a stabilit taxa sau de la data comunicării sumei datorate.

(3) Cererea se soluționează în camera de consiliu de un alt complet, fără citirea părților, prin încheiere irevocabilă.

(4) În cazul admiterii integrale sau parțiale a cererii de reexaminare, taxa de timbru se restituie total ori, după caz, proporțional cu reducerea sumei contestate. [...]

ART. 21

(1) Instanța judecătorească poate acorda scutiri, reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru în condițiile art. 74-81 din Codul de Procedură Civilă.

(2) Pentru taxele datorate Ministerului Justiției, cererea de acordare a scutirilor, reducerilor, eșalonărilor sau amânărilor pentru plata taxelor judiciare de timbru se soluționează de Judecătoria Sectorului 5 București.

CODUL DE PROCEDURĂ CIVILĂ

(extrase)

CAP. 5 Asistența judiciară

ART. 74

Cel care nu este în stare să facă față cheltuielilor unei judecăți, fără a primejii propria sau a familiei sale, poate cere instanței să-i încuviințeze asistența judiciară.

ART. 75

(1) Asistența judiciară cuprinde:

1. acordarea de scutiri, reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru, a timbrului judiciar și a cauțiunilor;
2. apărarea și asistența gratuită printr-un avocat delegat de baroul avocaților.

(2) Asistența judiciară poate fi încuviințată oricând în cursul judecății, în total sau numai în parte.

ART. 76

(1) Cererea de asistență judiciară se face în scris și se depune la instanța de judecată pentru situațiile prevăzute la art. 75 alin. 1 pct. 1 sau, după caz, la baroul avocaților pentru situațiile prevăzute la art. 75 alin. 1 pct. 2, potrivit legii.

(2) Sumele necesare asistenței judiciare gratuite se stabilesc anual prin legea bugetului de stat.

ART. 77

(1) Cererea va cuprinde mențiuni privind obiectul și natura procesului pentru care se solicită asistență, identitatea, domiciliul și starea materială a solicitantului, atașându-se, totodată, dovezi scrise despre veniturile sale și despre obligațiile de întreținere sau de plată pe care el le are față de alte persoane.

(2) Instanța va cerceta cererea, putând solicita în legătură cu aceasta lămuriri și dovezi părților sau informații scrise autorităților competente.

(3) Asupra cererii, instanța se va pronunța, fără dezbateri, prin încheiere dată în camera de consiliu.

(4) Cererea împreună cu încheierea de încuviințare a asistenței prevăzute la art. 75 alin. 1 pct. 2 se trimite, de îndată, baroului, pentru a proceda la asigurarea asistenței judiciare în cauză, potrivit legii.

ART. 78

(1) Orice parte interesată va putea înfățișa oricând instanței dovezi cu privire la situația reală a celui a căruia i s-a încuviințat cererea; asistența judiciară nu se suspendă în cursul noilor cercetări.

(2) Dacă instanța constată că cererea de asistență a fost făcută cu rea-credință, prin ascunderea adevărului, ea poate, prin încheiere, să oblige partea la plata sumelor datorate. Dispozițiile art. 77 alin. 3 sunt aplicabile.

ART. 79

Încheierile prevăzute la art. 77 alin. 3 și la art. 78 alin. 2 nu sunt supuse nici unei căi de atac.

ART. 80

Dreptul la asistență se stinge prin moartea părții sau prin îmbunătățirea stării sale materiale.

ART. 81

(1) Cheltuielile pentru care partea a beneficiat de scutiri sau reduceri prin încuviințarea asistenței judiciare vor fi puse în sarcina celeilalte părți, dacă aceasta a căzut în pretențiile sale.

(2) Avocații desemnați pentru asigurarea apărării și asistenței prevăzute la art. 75 alin. 1 pct. 2 au dreptul să ceară instanței de judecată ca onorariul lor să fie pus în sarcina celeilalte părți, dacă aceasta a căzut în pretențiile sale.

(3) Dispozitivul hotărârii cuprinzând obligația de plată a sumelor prevăzute la alin. 1 și 2, precum și încheierea privind obligația de plată a sumelor prevăzute la art. 78 alin. 2 constituie titlu executoriu.

(4) În cazul în care titlul executoriu este temei pentru executarea unei creanțe bugetare, acesta va fi comunicat din oficiu organelor competente.

LEGEA 51/1995 PRIVIND ORGANIZAREA ȘI EXERCITAREA PROFESIEI DE AVOCAT

(extrase)

CAP. 5 Asistența judiciară

ART. 68

(1) Baroul asigură asistența judiciară în toate cazurile în care apărarea este obligatorie potrivit legii, precum și la cererea instanțelor de judecată, a organelor de urmărire penală sau a organelor administrației publice locale în cazurile în care acestea apreciază că persoanele se găsesc în imposibilitate vădită de a plăti onorariul.

(2) În cazuri de excepție, dacă drepturile persoanei lipsite de mijloace materiale ar fi prejudiciate prin întârziere, decanul baroului poate aproba acordarea de asistență gratuită.

(3) Baroul organizează servicii de asistență judiciară la sediile tuturor instanțelor de judecată din județ, care asigură asistență juridică, și la organele de urmărire penală locale, conduse de câte un avocat definitiv, numit de consiliul baroului, și coordonate de un membru al consiliului.

ART. 69

(1) În cauzele în care asistența judiciară este acordată din oficiu la cererea instanțelor de judecată sau a organelor de urmărire penală, plata onorariilor se face din fondurile Ministerului Justiției.

(2) În cauzele în care asistența judiciară este acordată din oficiu la cererea organelor administrației publice locale, plata onorariilor se face din fondurile acestor organe.

STATUTUL PROFESIEI DE AVOCAT DIN 13.01.2005

(extrase)

ART. 138

(1) În cazul în care se angajează să asiste și/sau să reprezinte un client într-o procedură legală, avocatul își asumă obligații de diligență.

(2) Avocatul trebuie să asiste și să reprezinte clientul cu competență profesională prin folosirea cunoștințelor juridice adecvate, abilităților practice specifice și prin pregătirea rezonabil necesară pentru asistarea sau reprezentarea concretă a clientului.

(3) Avocatul este obligat să se abțină să se angajeze ori de câte ori nu poate acorda o asistență și reprezentare competente.

(4) Asistarea și reprezentarea clientului impun diligența profesională adecvată, pregătirea temeinică a cauzelor, dosarelor și proiectelor, cu promptitudine, potrivit naturii cazului, experienței și crezului său profesional.

(5) În situații și împrejurări care prezintă caracter de urgență pentru salvagardarea și/sau protejarea drepturilor și intereselor clientului, avocatul poate asista și angaja clientul chiar și în măsura în care în acel moment nu posedă o competență profesională adecvată cu natura cauzei, dacă prin întârziere s-ar aduce atingere drepturilor și intereselor clientului. În astfel de situații avocatul se va limita doar la ceea ce în mod rezonabil este necesar potrivit cu circumstanțele și cu prevederile legale.

(6) Competența profesională adecvată presupune analiza și cercetarea atentă a împrejurărilor de fapt, a aspectelor legale ale problemelor juridice incidente la situația de fapt, pregătirea adecvată și adaptarea permanentă a strategiei, tacticilor, tehnicilor și metodelor specifice în raport de evoluția cauzei, a dosarului sau a lucrării în care avocatul este angajat.

ART. 139

(1) Avocatul își va reprezenta clientul cu diligența unui bun profesionist, în limitele legii.

(2) Avocatul se va abține ca intenționat:

a) să ignore obiectivele și scopurile reprezentării stabilite de către client, astfel încât să eșueze în atingerea lor prin mijloace rezonabile, permise de lege și de statutul profesiei;

b) să prejudicieze un client pe durata relațiilor profesionale.

(3) Avocatul va acționa cu promptitudine în reprezentarea clientului, potrivit cu natura cauzei. Avocatul nu este ținut să acționeze exclusiv în obținerea de avantaje pentru clientul său în confruntarea cu adversarii. Strategiile și tacticile stabilite de avocat trebuie să conducă activitatea acestuia pe principiul folosirii resurselor profesionale în favoarea clientului.

(4) Avocatul este obligat să respecte secretul profesional în privința strategiilor, tacticilor și acțiunilor preconizate și desfășurate pentru client.

(5) Avocatul va ține permanent sub control gradul său de ocupare profesională și extraprofesională, astfel încât să poată trata adecvat fiecare cauză, potrivit cu natura împrejurărilor și specificul cauzei. El va fi ținut să refuze un client, ori de câte ori este conștient că nu poate oferi clientului cu promptitudine serviciul profesional solicitat.

(6) Neglijarea cauzelor clientului, absența nejustificată în mod repetat, fără asigurarea unei substituirii legale și competente cu acordul prealabil al clientului, constituie abateri disciplinare.

(7) Avocatul va trata cu respect și curtoazie orice persoană implicată în procedurile legale în care asistă sau reprezintă clientul și se va abține de la metode șicanatorii și prejudiciabile pentru terțe părți, dacă acestea sunt evident indiferente și irelevante intereselor clientului reprezentat.

ART. 140

(1) În activitatea de consiliere, avocatul va acționa cu tact și răbdare pentru a înfățișa și a explica clientului toate aspectele cazului în care îl asistă și/ sau îl reprezintă pe client. Avocatul va căuta să folosească cel mai potrivit limbaj în raport de starea și experiența clientului, pentru ca acesta să aibă o reprezentare corectă și completă asupra situației sale juridice.

(2) Avocatul se va consulta adecvat cu clientul pentru a stabili scopul, modalitățile și finalitatea consilierii, precum și soluțiile tehnice pe care le va urma pentru a realiza, când este cazul, asistența și reprezentarea clientului.

(3) Avocatul va respecta opțiunile clientului în ceea ce privește scopul și finalitatea asistenței și reprezentării, fără a abdica de la independența și crezul său profesional.

(4) Avocatul se va consulta permanent cu clientul în legătură cu strategia, mijloacele tehnice și tactice adoptate pentru atingerea scopurilor pentru care a fost angajat. Avocatul nu este obligat să urmeze acele tehnici și proceduri legale indicate arbitrar de client și păstrează responsabilitatea pentru acestea, în măsura în care clientul a fost rezonabil informat asupra costurilor și consecințelor posibile ale acestor tehnici și proceduri.

ART. 141

(1) Consilierea și reprezentarea unui client îl obligă pe avocat să privească speța respectivă dintr-o perspectivă proprie și să acorde clientului sfaturi dezinteresate. Sfătuirea clientului nu se rezumă la expunerea unor prevederi legale, ci va avea în vedere și consecințele de ordin moral, economic, social și politic care ar putea avea relevanță în situația respectivă.

(2) Ori de câte ori clientul propune un demers asupra căruia avocatul apreciază că va avea consecințe legale negative, avocatul va atenționa clientul cu privire la consecințe sau, după caz, va putea denunța contractul de asistență juridică.

ART. 142

(1) În cazul în care avocatul asistă/reprezintă în comun mai mulți clienți pe tot parcursul reprezentării, se va consulta permanent cu fiecare dintre clienții reprezentați în comun în ceea ce privește deciziile care trebuie adoptate și motivele determinante în adoptarea acestora, astfel încât fiecare client să poată lua propriile decizii, în baza unor informații complete.

(2) Avocatul poate iniția demersuri pentru o consiliere comună a părților aflate în conflict în încercarea de a rezolva relația dintre clienții respectivi într-un mod amiabil și profitabil tuturor.

(3) Reprezentarea comună nu diminuează dreptul fiecărui client rezultat din relația client-avocat. Fiecare dintre clienții comun reprezentați are dreptul la o reprezentare loială și diligență de către avocatul respectiv, dreptul de a revoca mandatul acordat avocatului și toate drepturile prevăzute de lege pentru cazul foștilor clienți. Între clienții reprezentați în comun, regula confidențialității nu se aplică.

ART. 143

(1) Avocatul poate evalua o situație cu relevanță pentru clientul său în folosul unei terțe persoane dacă:

(a) avocatul este îndreptățit să considere că evaluarea este compatibilă cu alte aspecte ale relației client-avocat;

(b) are acceptul clientului.

ART. 144

(1) Avocatul va oferi clientului o opinie legală, onestă cu privire la consecințele de fapt și juridice ale cazului investigat, în limitele informațiilor furnizate de client.(...)

(3) Un avocat este îndreptățit să se retragă imediat și să renunțe la asistarea și reprezentarea clientului, în cazul în care, acțiunile și scopurile clientului, deși aparent legale la începutul asistenței și/ sau reprezentării, se dovedesc pe parcursul acestora ca fiind infracționale.

ART. 145

(1) Avocatul are obligația să informeze rezonabil clientul în legătură cu situația curentă a asistenței și reprezentării și de a răspunde cu promptitudine oricăror solicitări de informare din partea clientului.

(2) Avocatul va explica clientului împrejurările cauzei, situația curentă, posibilele evoluții viitoare și eventualele rezultate, în mod rezonabil, corespunzător cu împrejurările concrete ale cazului.

(3) Avocatul nu este ținut să informeze clientul în măsura în care s-a convenit prealabil acest lucru. În cazul în care clientul este o persoană juridică, obligația avocatului este de a informa exclusiv reprezentanții legali sau persoanele expres desemnate în contract în acest scop. Informarea făcută de avocat acestor persoane este considerată o informare valabilă a clientului în sensul prezentului articol.

ART. 146

Avocatul este obligat să comunice clientului informațiile pe care le deține în legătură cu cazul acestuia chiar și în situația în care comunicarea lor ar contraveni interesului său personal.

ART. 147

(1) În toate cazurile în care avocatul este însărcinat să asiste un client el poate să conducă discuțiile doar în prezența clientului sau ori numai cu acordul acestuia.

(2) În cazul negocierilor cu un interlocutor asistat de un alt avocat, avocatul nu poate angaja discuții cu acesta, fără acordul prealabil al confratelui său. (...)

ART. 153

(1) Avocatul care este solicitat într-o cauză în curs de rezolvare trebuie să verifice dacă unul sau mai mulți confrăți au fost în prealabil angajați.

(2) Avocatul care acceptă să succedă unui confrate trebuie ca, înainte de a se angaja, să îi aducă la cunoștință această împrejurare. (...)

3. Asistența judiciară**ART. 155**

(1) Barourile vor organiza serviciile de asistență judiciară, care vor funcționa pe lângă fiecare instanță de judecată și organ de urmărire penală din circumscripția lor.

(2) Asistența judiciară va fi coordonată de către un membru al consiliului baroului. Consiliul baroului va desemna un responsabil dintre avocații definitivii pentru fiecare localitate în care funcționează o instanță de judecată.

(3) Cheltuielile privind organizarea serviciilor de asistență judiciară vor fi prevăzute distinct în bugetul baroului și vor fi finanțate din fondurile prevăzute la art. 69 din Lege.

ART. 156

(1) Serviciile de asistență judiciară vor asigura și apărarea gratuită, în cazurile prevăzute la art. 68 alin. (2) din Lege, pe baza aprobării date de către decanul baroului.

(2) Avocatul delegat pentru asigurarea apărării gratuite are drepturile și obligațiile prevăzute de Lege și statutul profesiei și își îndeplinește însărcinarea primită în interesul beneficiarului gratuității.

(3) Pentru situații prevăzute în legi speciale privind apărarea unor categorii de persoane, cheltuielile suportate de barou pentru organizarea apărării gratuite vor fi desocotite cu autoritățile și instituțiile competente prin aplicarea corespunzătoare a dispozițiilor art. 69 din Lege.

ART. 157

(1) Acordarea asistenței judiciare obligatorii în cazurile prevăzute de lege se face numai ca urmare a unei comunicări scrise din partea instanței, a organului de urmărire sau de cercetare penală ori a organului administrației publice locale, adresată serviciului de asistență judiciară organizat, în fiecare localitate, de către consiliul baroului.

(2) În cazul în care se solicită acordarea asistenței judiciare gratuite de către organele prevăzute la alin. (1), decanul solicită

comunicarea datelor esențiale despre natura cauzei și, după caz, evaluarea sumară a obiectului material al acesteia pentru a se putea stabili onorariul de avocat care va fi suportat de partea care ar cădea în pretenții. În aceleași condiții se va proceda și atunci când decanul încuviințează acordarea asistenței judiciare gratuite la cererea unui justițiabil.

[3] Prin decizie, decanul poate delega atribuțiile prevăzute la alin. [2] unui consilier al baroului.

[4] Decanul desemnează avocatul care urmează să acorde asistența judiciară. Avocatul desemnat poate refuza această sarcină numai pentru motive întemeiate.

[5] Avocatul desemnat urmează să își îndeplinească însărcinarea în condițiile prevăzute la art. 69 din Lege.

ART. 158

Obligațiile avocatului desemnat să acorde asistență judiciară obligatorie încetează în momentul în care în cauză se prezintă un avocat ales. Avocatul înlocuit are dreptul la încasarea onorariului cuvenit pentru prestațiile efectuate până la data încetării însărcinării.

ART. 159

Avocatul care acordă asistență judiciară obligatorie are dreptul de a încasa onorariul potrivit tarifelor stabilite de comun acord de Ministerul Justiției și U.N.B.R., în raport cu natura și cu dificultatea cauzelor.

ART. 160

[1] Serviciile de asistență judiciară își desfășoară activitatea în spațiile puse la dispoziție gratuit de Ministerul Justiției, situate în sediile instanțelor judecătorești, conform art. 36 din Lege.

[2] Cheltuielile privind amenajarea și întreținerea spațiilor aflate în situația prevăzută de art. 36 din Lege sunt prevăzute distinct în bugetul fiecărui barou.

ART. 161

[1] Asistența judiciară gratuită poate fi retrasă de către decanul baroului, dacă se dovedește că a fost obținută fără prezentarea stării materiale reale a părții ori dacă această stare s-a ameliorat și permite plata onorariului.

[2] În condițiile legii, remunerația cuvenită avocatului va fi suportată de partea care a obținut licit asistența judiciară gratuită. (...)

ART. 214

[1] Exercițiul liber al profesiei, demnitatea, conștiința, independența, probitatea, umanismul, onoarea, loialitatea, delicatețea, moderația, tactul și sentimentul de confraternitate sunt principii esențiale ale profesiei de avocat și constituie îndatoriri ale acesteia.

[2] Avocatul este obligat să respecte aceste principii în activitatea sa profesională, precum și în viața privată. (...)

ART. 216

[1] Avocatul este obligat să studieze temeinic cauzele ce i-au fost încredințate, să se prezinte la fiecare termen stabilit de instanțele de judecată, de organele de urmărire penală sau de alte instituții și să manifeste conștiințiozitate și probitate pentru îndeplinirea mandatului încredințat.

[2] Avocatul nu este obligat să motiveze refuzul preluării unui caz ce i se propune a fi încredințat, dacă acesta nu corespunde crezului său profesional, cu excepția dosarelor repartizate obligatoriu sau al gratuităților. Pentru același motiv, avocatul poate denunța unilateral o prestație în curs de executare, deja angajată.

[3] Avocatul este obligat să respecte solemnitatea ședințelor de judecată, să pledeze cu demnitate. Avocatului îi este interzis să folosească expresii care ar putea leza instanța și participării în proces, atât în ședința de judecată, cât și în afara acesteia.

[4] Ori de câte ori este necesar, în raport cu natura și cu dificultatea cauzei, avocatul are obligația să depună note de ședință sau concluzii scrise, din proprie inițiativă sau la cererea instanței de judecată.

ART. 217

[1] Avocatul are obligația să acorde asistență juridică obligatorie și/sau gratuită. Cauzele vor fi repartizate cu precădere avocaților stagiați și tinerilor avocați, cu respectarea competenței profesionale prevăzute de Lege.

[2] Avocații pensionari care continuă activitatea nu vor fi repartizați pentru asistența judiciară obligatorie. (...)

ART. 221

[1] Avocatul are obligația să depună toate diligențele necesare pentru îndeplinirea serviciului profesional ce i-a fost încredințat.

[2] În cazul în care avocatul este împiedicat să îndeplinească serviciul profesional, își va asigura substituirea, inclusiv printr-un avocat care își desfășoară activitatea într-o altă formă de exercitare a profesiei, dacă, în prealabil obține acordul clientului în acest scop. Modelul delegației de substituire este prevăzut la anexa nr. V la prezentul statut.

[3] Pentru activitatea de substituire, avocatul care preia cauza are dreptul la onorariul corespunzător activității depuse, în condițiile înțelegerii dintre avocați.

II. ASISTENȚA GRATUITĂ ÎN MATERIE PENALĂ

1. ASISTENȚA ÎN VINIUITULUI/INCULPATULUI

CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ

(extrase)

Asistența învinuitului sau a inculpatului

ART. 171

[1] Învinuitul sau inculpatul are dreptul să fie asistat de apărător în tot cursul urmăririi penale și al judecării, iar organele judiciare sînt obligate să-i aducă la cunoștință acest drept.

[2] Asistența juridică este obligatorie când învinuitul sau inculpatul este minor, internat într-un centru de reeducare sau într-un institut medical educativ, când este reținut sau arestat chiar în altă cauză, când față de acesta a fost dispusă măsura de siguranță a internării medicale sau obligarea la tratament medical chiar în altă cauză ori când organul de urmărire penală sau instanța apreciază că învinuitul ori inculpatul nu și-ar putea face singur apărarea, precum și în alte cazuri prevăzute de lege.

[3] În cursul judecării, asistența juridică este obligatorie și în cauzele în care legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii de 5 ani sau mai mare.

[4] Când asistența juridică este obligatorie, dacă învinuitul sau inculpatul nu și-a ales un apărător, se iau măsuri pentru desemnarea unui apărător din oficiu.

[4*1] Când asistența juridică este obligatorie, dacă apărătorul ales nu se prezintă nejustificat la data stabilită pentru efectuarea unui act de urmărire penală sau la termenul de judecată fixat și nici nu asigură substituirea, pleacă sau refuză să efectueze apărarea, organul judiciar ia măsuri pentru desemnarea unui apărător din oficiu care să-l înlocuiască, acordându-i timpul necesar pentru pregătirea apărării. În cursul judecării, după începerea dezbaterilor, când asistența juridică este obligatorie, dacă apărătorul ales lipsește, nejustificat, la termenul de judecată și nu asigură substituirea, instanța ia măsuri pentru desemnarea unui apărător din oficiu care să-l înlocuiască, acordând un termen de minimum 3 zile pentru pregătirea apărării.

[5] Delegația apărătorului desemnat din oficiu încetează la prezentarea apărătorului ales.

[6] Dacă la judecarea cauzei apărătorul lipsește și nu poate fi înlocuit în condițiile alin. 4*1, cauza se amână.

Drepturile apărătorului

ART. 172

[1] În cursul urmăririi penale, apărătorul învinuitului sau inculpatului are dreptul să asiste la efectuarea oricărui act de urmărire penală care implică audierea sau prezența învinuitului sau inculpatului cărui a asigură apărarea și poate formula cereri și depune memorii. Lipsa apărătorului nu împiedică efectuarea actului de urmărire penală, dacă există dovada că apărătorul a fost încunoștințat de data și ora efectuării actului. Încunoștințarea se face prin notificare telefonică, fax, internet sau prin alte asemenea mijloace, încheindu-se în acest sens un proces-verbal.

[2] Când asistența juridică este obligatorie, organul de urmărire penală va asigura prezența apărătorului la ascultarea învinuitului sau inculpatului.

[3] În cazul în care apărătorul învinuitului sau inculpatului este prezent la efectuarea unui act de urmărire penală, se face mențiune despre aceasta, iar actul este semnat și de apărător.

[4] Persoana reținută sau arestată are dreptul să ia contact cu apărătorul, asigurându-i-se confidențialitatea convorbirilor.

[5] Abrogat.

[6] Apărătorul are dreptul de a se plânga, potrivit art. 275, dacă cererile sale nu au fost acceptate; în situațiile prevăzute în alin. 2 și 4, procurorul este obligat să rezolve plângerea în cel mult 48 de ore.

[7] În cursul judecății, apărătorul are dreptul să asiste pe inculpat, să exercite drepturile procesuale ale acestuia, iar în cazul când inculpatul este arestat, să ia contact cu acesta.

[8] Apărătorul ales sau desemnat din oficiu este obligat să asigure asistența juridică a învinutului sau inculpatului. Pentru nerespectarea acestei obligații, organul de urmărire penală sau instanța de judecată poate sesiza conducerea baroului de avocați, spre a lua măsuri.

Reprezentarea

ART. 174

În cursul judecății învinutul și inculpatul, precum și celelalte părți pot fi reprezentate, cu excepția cazurilor în care prezența învinutului sau inculpatului este obligatorie.

În cazurile în care legea admite reprezentarea învinutului sau inculpatului, instanța de judecată, când apreciază necesară prezența învinutului sau inculpatului, dispune aducerea lui. [...]

Acoperirea cheltuielilor judiciare

ART. 189

[1] Cheltuielile necesare pentru efectuarea actelor de procedură, administrarea probelor, conservarea mijloacelor materiale de probă, retribuirea apărătorilor, precum și orice alte cheltuieli ocazionate de desfășurarea procesului penal se acoperă din sumele avansate de stat sau plătite de părți.

[2] Cheltuielile judiciare prevăzute în alin. 1, avansate de stat, sunt cuprinse distinct, după caz, în bugetul de venituri și cheltuieli al Ministerului Justiției, Ministerului Public și Ministerului de Interne.

Plata cheltuielilor avansate de stat în caz de condamnare

ART. 191

[1] În caz de condamnare, inculpatul este obligat la plata cheltuielilor judiciare avansate de stat, cu excepția cheltuielilor privind interpretarea desemnați de organele judiciare, potrivit legii, precum și în cazul în care s-a dispus acordarea de asistență gratuită, care rămân în sarcina statului.

[2] Când sunt mai mulți inculpați condamnați, instanța hotărăște partea din cheltuielile judiciare datorate de fiecare. La stabilirea acestei părți se ține seama, pentru fiecare dintre inculpați, de măsura în care a provocat cheltuielile judiciare.

[3] Partea responsabilă civilmente, în măsura în care este obligată solidar cu inculpatul la repararea pagubei, este obligată în mod solidar cu acesta și la plata cheltuielilor judiciare avansate de stat.

Plata cheltuielilor avansate de stat în celelalte cazuri

ART. 192

[1] În caz de achitare sau de încetare a procesului penal în fața instanței de judecată, cheltuielile judiciare avansate de stat sunt suportate după cum urmează:

1. În caz de achitare, de către:

a) partea vătămată, în măsura în care cheltuielile au fost determinate de aceasta;

b) partea civilă căreia i s-a respins în totul pretențiile civile, în măsura în care cheltuielile au fost determinate de această parte;

c) inculpat, în cazul când, deși achitat, a fost totuși obligat la repararea pagubei.

2. În caz de încetare a procesului penal, de către:

a) inculpat, dacă s-a dispus înlocuirea răspunderii penale sau există o cauză de nepedepsire;

b) ambele părți, în caz de împăcare;

c) partea vătămată, în caz de retragere a plângerii.

3. În caz de amnistie, prescripție sau retragere a plângerii, precum și în cazul existenței unei cauze de nepedepsire, dacă inculpatul cere continuarea procesului penal, cheltuielile judiciare sunt suportate de către:

a) partea vătămată, atunci când în cauză se face aplicația art. 13 alin. 2;

b) inculpat, atunci când în cauză se face aplicația art. 13 alin. 3.

[2] În cazul declarării apelului ori recursului sau al introducerii oricărei alte cereri, cheltuielile judiciare sunt suportate de către persoana căreia i s-a respins ori care și-a retras apelul, recursul sau cererea.

[3] În toate celelalte cazuri, cheltuielile judiciare avansate de stat rămân în sarcina acestuia.

[4] În cazul când mai multe părți sunt obligate la suportarea cheltuielilor judiciare, instanța hotărăște partea din cheltuielile judiciare datorate de fiecare.

[5] Dispozițiile prevăzute la pct. 1 lit. a), precum și la pct. 2 și 3, se aplică în mod corespunzător și în caz de clasare, de scoatere de sub urmărire sau de încetare a urmăririi penale.

[6] Cheltuielile pentru plata interpretărilor desemnați de organele judiciare, potrivit legii, pentru asistarea părților rămân, în toate cazurile, în sarcina statului.

Plata cheltuielilor judiciare făcute de părți

ART. 193

Inculpatul este obligat să plătească părții vătămate în caz de condamnare, precum și părții civile căreia i s-a admis acțiunea civilă, cheltuielile judiciare făcute de acestea.

Când acțiunea civilă este admisă numai în parte, instanța poate obliga pe inculpat la plata totală sau parțială a cheltuielilor judiciare.

În caz de renunțare la acțiunea civilă, instanța se pronunță asupra cheltuielilor la cererea părților.

În situațiile prevăzute în alin. 1 și 2, când sunt mai mulți condamnați, ori dacă există și parte responsabilă civilmente, se aplică în mod corespunzător dispozițiile art. 191 alin. 2 și 3.

În caz de achitare, partea vătămată este obligată să plătească inculpatului și părții responsabile civilmente cheltuielile judiciare făcute de aceștia, în măsura în care au fost provocate de partea vătămată.

În celelalte cazuri privind restituirea cheltuielilor judiciare făcute de părți în cursul procesului penal, instanța stabilește obligația de restituire potrivit legii civile. [...]

III) LEGEA 51/1995 PRIVIND ORGANIZAREA ȘI EXERCITAREA PROFESIEI DE AVOCAT

(extrase)

CAP. 5 Asistența judiciară

ART. 68

[1] Baroul asigură asistența judiciară în toate cazurile în care apărarea este obligatorie potrivit legii, precum și la cererea instanțelor de judecată, a organelor de urmărire penală sau a organelor administrației publice locale în cazurile în care acestea apreciază că persoanele se găsesc în imposibilitate vădită de a plăti onorariul.

[2] În cazurile de excepție, dacă drepturile persoanei lipsite de mijloace materiale ar fi prejudiciate prin întârziere, decanul baroului poate aproba acordarea de asistență gratuită.

[3] Baroul organizează servicii de asistență judiciară la sediile tuturor instanțelor de judecată din județ, care asigură asistență juridică, și la organele de urmărire penală locale, conduse de câte un avocat definitiv, numit de consiliul baroului, și coordonate de un membru al consiliului.

ART. 69

[1] În cauzele în care asistența judiciară este acordată din oficiu la cererea instanțelor de judecată sau a organelor de urmărire penală, plata onorariilor se face din fondurile Ministerului Justiției.

[2] În cauzele în care asistența judiciară este acordată din oficiu la cererea organelor administrației publice locale, plata onorariilor se face din fondurile acestor organe.

III) Statutul profesiei de avocat din 13.01.2005

(extrase)

3. Asistența judiciară

ART. 155

[1] Barourile vor organiza serviciile de asistență judiciară, care vor funcționa pe lângă fiecare instanță de judecată și organ de urmărire penală din circumscripția lor.

[2] Asistența judiciară va fi coordonată de către un membru al consiliului baroului. Consiliul baroului va desemna un responsabil dintre avocații definitivi, pentru fiecare localitate în care funcționează o instanță de judecată.

[3] Cheltuielile privind organizarea serviciilor de asistență judiciară vor fi prevăzute distinct în bugetul baroului și vor fi finanțate din fondurile prevăzute la art. 69 din Lege.

ART. 156

(1) Serviciile de asistență judiciară vor asigura și apărarea gratuită, în cazurile prevăzute la art. 68 alin. (2) din Lege, pe baza aprobării date de către decanul baroului.

(2) Avocatul delegat pentru asigurarea apărării gratuite are drepturile și obligațiile prevăzute de Lege și statutul profesiei și își îndeplinește însărcinarea primită în interesul beneficiarului gratuității.

(3) Pentru situații prevăzute în legi speciale privind apărarea unor categorii de persoane, cheltuielile suportate de barou pentru organizarea apărării gratuite vor fi desocotite cu autoritățile și instituțiile competente prin aplicarea corespunzătoare a dispozițiilor art. 69 din Lege.

ART. 157

(1) Acordarea asistenței judiciare obligatorii în cazurile prevăzute de lege se face numai ca urmare a unei comunicări scrise din partea instanței, a organului de urmărire sau de cercetare penală ori a organului administrației publice locale, adresată serviciului de asistență judiciară organizat, în fiecare localitate, de către consiliul baroului.

(2) În cazul în care se solicită acordarea asistenței judiciare gratuite de către organele prevăzute la alin. (1), decanul solicită comunicarea datelor esențiale despre natura cauzei și, după caz, evaluarea sumară a obiectului material al acesteia pentru a se putea stabili onorariul de avocat care va fi suportat de partea care ar cădea în pretenții. În aceleași condiții se va proceda și atunci când decanul încuviințează acordarea asistenței judiciare gratuite la cererea unui justițiabil.

(3) Prin decizie, decanul poate delega atribuțiile prevăzute la alin. (2) unui consilier al baroului.

(4) Decanul desemnează avocatul care urmează să acorde asistența judiciară. Avocatul desemnat poate refuza această sarcină numai pentru motive întemeiate.

(5) Avocatul desemnat urmează să își îndeplinească însărcinarea în condițiile prevăzute la art. 69 din Lege.

ART. 158

Obligațiile avocatului desemnat să acorde asistență judiciară obligatorie încetează în momentul în care în cauză se prezintă un avocat ales. Avocatul înlocuit are dreptul la încasarea onorariului convenit pentru prestațiile efectuate până la data încetării însărcinării.

ART. 159

Avocatul care acordă asistența judiciară obligatorie are dreptul de a încasa onorariul potrivit tarifelor stabilite de comun acord de Ministerul Justiției și U.N.B.R., în raport cu natura și cu dificultatea cauzelor.

ART. 160

(1) Serviciile de asistență judiciară își desfășoară activitatea în spațiile puse la dispoziție gratuit de Ministerul Justiției, situate în sediile instanțelor judecătorești, conform art. 36 din Lege.

(2) Cheltuielile privind amenajarea și întreținerea spațiilor aflate în situația prevăzută de art. 36 din Lege sunt prevăzute distinct în bugetul fiecărui barou.

ART. 161

(1) Asistența judiciară gratuită poate fi retrasă de către decanul baroului, dacă se dovedește că a fost obținută fără prezentarea stării materiale reale a părții ori dacă această stare s-a ameliorat și permite plata onorariului.

(2) În condițiile legii, remunerația convenită avocatului va fi suportată de partea care a obținut ilicit asistența judiciară gratuită.

2. ASISTENȚA GRATUITĂ A VICTIMEI UNEI INFRAȚIUNI

II) CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ

(extrase)

Asistența celorlalte părți

ART. 173

(1) Apărătorul părții vătămate, al părții civile și al părții responsabile civilmente are dreptul să asiste la efectuarea oricărui act de urmărire penală care implică audierea sau prezența părții căreia îi asigură apărarea și poate formula cereri și depune memorii.

(2) În cursul judecății, apărătorul exercită drepturile părții pe care o asistă.

(3) Când organul judiciar apreciază că, din anumite motive, partea vătămată, partea civilă sau partea responsabilă civilmente nu și-ar putea face singură apărarea, dispune din oficiu sau la cerere luarea măsurilor pentru desemnarea unui apărător.

III) LEGEA 211/2004 PRIVIND UNELE MĂSURI PENTRU PROTECȚIA VICTIMELOR INFRAȚIUNILOR

(extrase)

CAP. II Informarea victimelor infracțiunilor

ART. 4

(1) Judecătorii, în cazul infracțiunilor pentru care plângerea prealabilă se adresează instanței de judecată, procurorii, ofițerii și agenții de poliție au obligația de a încunoștiința victimele infracțiunilor cu privire la:

a) serviciile și organizațiile care asigură consiliere psihologică sau orice alte forme de asistență a victimei, în funcție de necesitățile acesteia;

b) organul de urmărire penală la care pot face plângere;

c) dreptul la asistență juridică și instituția unde se pot adresa pentru exercitarea acestui drept;

d) condițiile și procedura pentru acordarea asistenței juridice gratuite;

e) drepturile procesuale ale persoanei vătămate, ale părții vătămate și ale părții civile;

f) condițiile și procedura pentru a beneficia de dispozițiile art. 86^{*1}, 86^{*2}, 86^{*4} și 86^{*5} din Codul de procedură penală, precum și de dispozițiile Legii nr. 682/2002 privind protecția martorilor;

g) condițiile și procedura pentru acordarea compensațiilor financiare de către stat.

(2) Informațiile prevăzute la alin. (1) sunt aduse la cunoștința victimei de către judecătorul, procurorul, ofițerul sau agentul de poliție la care victima se prezintă.

(3) Informațiile prevăzute la alin. (1) sunt aduse la cunoștința victimei, în scris sau verbal, într-o limbă pe care aceasta o înțelege.

(4) Îndeplinirea obligațiilor prevăzute la alin. (1)-(3) se consemnează într-un proces-verbal, care se înregistrează la instituția din care face parte judecătorul, procurorul, ofițerul sau agentul de poliție la care se prezintă victima. [...]

CAP. IV Asistența juridică gratuită a victimelor unor infracțiuni

ART. 14

(1) Asistența juridică gratuită se acordă, la cerere, următoarelor categorii de victime:

a) persoanele asupra cărora a fost săvârșită o tentativă la infracțiunile de omor, omor calificat și omor deosebit de grav, prevăzute la art. 174-176 din Codul penal, o infracțiune de vătămare corporală gravă, prevăzută la art. 182 din Codul penal, o infracțiune intenționată care a avut ca urmare vătămarea corporală gravă a victimei, o infracțiune de viol, act sexual cu un minor și perversiune sexuală, prevăzute la art. 197, 198 și art. 201 alin. 2-5 din Codul penal;

b) soțul, copiii și persoanele aflate în întreținerea persoanelor decedate prin săvârșirea infracțiunilor de omor, omor calificat și omor deosebit de grav, prevăzute la art. 174-176 din Codul penal, precum și a infracțiunilor intenționate care au avut ca urmare moartea persoanei.

(2) Asistența juridică gratuită se acordă victimelor prevăzute la alin. (1) dacă infracțiunea a fost săvârșită pe teritoriul României sau, în cazul în care infracțiunea a fost săvârșită în afara teritoriului României, dacă victima este cetățean român sau străin care locuiește legal în România și procesul penal se desfășoară în România.

ART. 15

Asistența juridică gratuită se acordă, la cerere, victimelor altor infracțiuni decât cele prevăzute la art. 14 alin. (1), cu respectarea condițiilor stabilite la art. 14 alin. (2), dacă venitul lunar pe membru de familie al victimei este cel mult egal cu salariul de bază minim brut pe țară stabilit pentru anul în care victima a formulat cererea de asistență juridică gratuită.

ART. 16

(1) Asistența juridică gratuită se acordă numai dacă victima a sesizat organele de urmărire penală sau instanța de judecată în termen de 60 de zile de la data săvârșirii infracțiunii.

(2) În cazul victimelor prevăzute la art. 14 alin. (1) lit. b), termenul de 60 de zile se calculează de la data la care victima a luat cunoștința de săvârșirea infracțiunii.

(3) Dacă victima s-a aflat în imposibilitatea, fizică sau psihică, de a sesiza organele de urmărire penală, termenul de 60 de zile se calculează de la data la care a încetat starea de imposibilitate.

(4) Victimele care nu au împlinit vârsta de 18 ani și cele puse sub interdicție nu au obligația de a sesiza organele de urmărire

penală sau instanța de judecată cu privire la săvârșirea infracțiunii. Reprezentantul legal al minorului sau al persoanei puse sub interdicție poate sesiza organele de urmărire penală cu privire la săvârșirea infracțiunii.

ART. 17

[1] Cererea pentru acordarea asistenței juridice gratuite se depune la tribunalul în a cărui circumscripție domiciliază victima și se soluționează de doi judecători din cadrul Comisiei pentru acordarea de compensații financiare victimelor unor infracțiuni, prin încheiere, în termen de 15 zile de la data depunerii.

[2] Cererea pentru acordarea asistenței juridice gratuite trebuie să cuprindă:

- a) numele, prenumele, cetățenia, data și locul nașterii, domiciliul sau reședința victimei;
- b) data, locul și circumstanțele săvârșirii infracțiunii;
- c) dacă este cazul, data sesizării și organul de urmărire penală sau instanța de judecată, sesizată potrivit art. 16;
- d) calitatea de soț, copil sau persoană aflată în întreținerea persoanei decedate, în cazul victimelor prevăzute la art. 14 alin.

[1] lit. b);

e) dacă este cazul, venitul lunar pe membru de familie al victimei;

f) numele, prenumele și forma de exercitare a profesiei de avocat de către apărătorul ales sau mențiunea că victima nu și-a ales un apărător.

[3] La cererea pentru acordarea asistenței juridice gratuite se anexează, în copie, documentele justificative pentru datele înscrise în cerere și orice alte documente deținute de victimă, utile pentru soluționarea cererii.

[4] Cererea pentru acordarea asistenței juridice gratuite se soluționează prin încheiere, în camera de consiliu, cu citirea victimei.

[5] În cazul în care victima nu și-a ales un apărător, încheierea prin care s-a admis cererea de asistență juridică gratuită trebuie să cuprindă și desemnarea unui apărător din oficiu potrivit Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată, cu modificările și completările ulterioare, și Statutului profesiei de avocat.

[6] Încheierea prin care s-a soluționat cererea pentru acordarea asistenței juridice gratuite se comunică victimei.

[7] Încheierea prin care s-a respins cererea pentru acordarea asistenței juridice gratuite este supusă reexaminării de către tribunalul în cadrul căruia funcționează Comisia pentru acordarea de compensații financiare victimelor infracțiunilor, la cererea victimei, în termen de 15 zile de la comunicare. Reexaminarea se soluționează în complet format din doi judecători.

ART. 18

[1] Asistența juridică gratuită se acordă fiecărei victime pe tot parcursul procesului, în limita unei sume echivalente cu două salarii de baza minime brute pe țară, stabilite pentru anul în care victima a formulat cererea de asistență juridică gratuită.

[2] Fondurile necesare pentru acordarea asistenței juridice gratuite se asigură din bugetul de stat, prin bugetul Ministerului Justiției.

ART. 19

Dispozițiile art. 14-18 se aplică în mod corespunzător și pentru acordarea sumei necesare punerii în executare a hotărârii judecătorești prin care au fost acordate despăgubiri civile victimei infracțiunii.

ART. 20

[1] Cererea pentru acordarea asistenței juridice gratuite și cererea pentru acordarea sumei necesare punerii în executare a hotărârii judecătorești prin care au fost acordate despăgubiri civile victimei infracțiunii pot fi formulate de reprezentantul legal al minorului sau al persoanei puse sub interdicție.

[2] Cererea pentru acordarea asistenței juridice gratuite și cererea pentru acordarea sumei necesare punerii în executare a hotărârii judecătorești prin care au fost acordate despăgubiri civile victimei infracțiunii pot fi formulate și de organizațiile neguvernamentale care își desfășoară activitatea în domeniul protecției victimelor, dacă sunt semnate de victimă, cuprind datele prevăzute la art. 17 alin. [2] și sunt anexate documentele prevăzute la art. 17 alin. [3].

[3] Cererea pentru acordarea asistenței juridice gratuite și cererea pentru acordarea sumei necesare punerii în executare a hotărârii judecătorești prin care au fost acordate despăgubiri civile victimei infracțiunii sunt scutite de taxa de timbru.

 DACĂ CE ÎNSEAMNĂ CUM UNDE

www.suport-legal.ro

Reclamații și sesizări: cfcu.phare@mfinante.ro

Îmbunătățirea sistemului de asistență judiciară în România

Proiect finanțat de Uniunea Europeană prin PHARE

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Uniunii Europene.
februarie 2008